Gen
39
Gen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL RI.
Tanggal : 1 Maret 2012
No. Induk : 19624/PN-MUSEUM/'12
B'B - ID :
Beli / Hadiah : Ex. Museum

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

LXII, 139

HET GEZANTSCHAP NAAR BALI,

ONDER DEN GOUVERNEUR-GENERAAL

HENDRIK BROUWER

IN 1633.

Overgedrukt uit de *Bijdragen van de Taal- Land- en Volkenkunde van Nederlandsch Indië*, Deel V, bl. 1.

Hoewel Bali aan de onzen reeds sedert het begin der vaart op Oost-Indiën bekend werd, namelijk onder CORNELIS HOUTMAN, 1595—1597, heeft echter de Comp^e^ zich nooit veel aan dat eiland laten gelegen liggen. Wel heeft ze er in het begin der 17de eeuw een logie gehad (1), doch dit schijnt noch van langen duur, noch van eenig aanbelang, geweest te zijn. Eene ernstige poging om nadere betrekkingen met Bali aan te knoopen, werd door den Gouverneur-Generaal HENDRIK BROUWER in 1633 beproefd. De aanleiding hiertoe was deze. De Bataviasche vrijburger JEURIAEN COURTEN, die op Bali handel dreef, had het gerucht verbreid, dat de Vorst van dat eiland wel genegen zoude wezen den Keizer of Soesoehoenan van Java — die mede een vijand der Comp^e^. was — te bevoorlogen en dat daartoe reeds aanmerkelijke toebereidselen gemaakt waren; dit ter ooren van BROUWER gekomen zijnde, besloot deze hem een gezant te zenden, ten einde hem in dat voornemen te versterken, niet alleen, maar die ook in last had, om hem de hulp van eenige schepen, tot het overvoeren van rijst en andere levensmiddelen, voor het leger benoodigd, aan te bieden.

De Gouverneur-Generaal BROUWER was zoo ingenomen met dit ontwerp, — waardoor hij eene diversie meende te bewerkstelligen, daar 's Keizers volk 's Comp^e^. grenzen bedreigde en waardoor tevens zijne magt zeer verzwakt zoude worden — dat hij alle beschikbare schepen in gereedheid liet brengen, om tot het overvoeren van rijst gebruikt te

BAT. GENOOTSCHAP VAN KENW.

kunnen worden en zelfs een schip met 400 last rijst van Siam gekomen, naar Grissee zond, om aldaar de orders van den gezant af te wachten.

Tot gezant werd benoemd de Opperkoopman JAN OOSTERWIJCK, die in aller ijl met een' brief aan den Koning, benevens eenige geschenken, naar Bali werd gezonden; hem werd de boven reeds genoemde vrijburger COURTEN toegevoegd, om hem tot het welslagen dezer zoo gewenschte onderneming behulpzaam te zijn. Maar daar OOSTERWIJCK binnen korten tijd naar de Oostkust van Sumatra stond gezonden te worden, werd hem eenige dagen na zijn vertrek de Kapitein over eene compagnie infanterie, JOCHEM ROELOFFSZ. VAN DEUTECOM, met rang van Commandeur nagezonden, om het aangevangen werk voort te zetten en OOSTERWIJCK naar Batavia terug te zenden, ten einde te berigten hoe verre de zaken gevorderd waren; terwijl den Predikant JUSTUS HEURNIUS, die naar Amboina gedestineert was, gelast werd op die reize Bali aan te doen, om de brieven van den Gouverneur-Generaal aan OOSTERWIJCK of van DEUTECOM over te brengen en van dezen naauwkeurig onderrigt te worden hoe de Koning gezind was, om daarvan aan den Gouverneur ARTUS GIJSELS, bij zijne komst op Amboina mededeeling te doen, opdat deze naar gelang van zaken, zoude kunnen handelen.

Dat deze zending met geen gunstig gevolg bekroond werd, lezen wij voor zoo verre ons bekend is, alleen bij DUBOIS (1), waarschijnlijk door een ooggetuige geschreven; maar daarin vindt men noch de brieven aan den Koning, noch de instructiën voor de handelende personen vermeld. Uit deze laatsten zien wij, hoe in alles de noodige voorzorgen genomen waren, om het welslagen van het gezantschap bevorderlijk te zijn. In het daarop volgende verslag door OOSTERWIJCK bij zijne terugkomst ingediend en ontleend aan het Bataviaasch dagregister, zal men vele bijzonderheden vinden, die niet, of op eene eenigzins andere wijze in het bekende relaas voorkomen. Het laatste gedeelte van den brief door HEURNIUS aan de Bewindhebberen geschreven, heeft wel geene betrekking op de Balische zaken, maar daar er in een vroeger deel dezer *Bijdragen* (2) iets omtrent hem gevonden wordt, vermeenden wij dit niet achterwege te mogen laten.

PHILIP LUCASZ. die het volgende jaar (1634) als hoofd der retourvloot

PERPUSTAKAAN NASIONAL

te huis voer, oordeelt niet zeer gunstig over deze zending naar Bali. Zoo zegt hij in de door hem overgeleverde memorie, van dit eiland sprekende (4), "dat den Gouverneur-Generaal al te faciel dese ongefundeerde "rapporten aangenomen heeft....., waeruijt consequentelijck volgen moet, "de projecten niet dan tot schaede ende disrespect van den Nederland-"schen Staet comen."

Bij gelegenheid dat, in het jaar 1639, Bali werkelijk in oorlog raakte met den Soesoehoenan, werd door den Koning om hulp bij de Comp^e. aanzoek gedaan, maar het kwam de Comp^e. ongelegen en voor als toen ongeraden (5). Men achtte het echter toch van zoo veel belang om op vriendschappelijken voet met Bali te staan, dat toen de Opperkoopman RIJCKLOFF VAN GOENS, in het jaar 1651, als gezant naar den Mataram werd gezonden, — met wien wij destijds in vrede waren — men tevens besloot om den Opperkoopman JACOB BACHARACH, als gezant naar Bali te zenden om "den selven meer en meer in vruntschap en fidele "alliance aen den Staet van de Comp^e. verbinden, die aen desselfs "trouwe en hulpe bij veranderinge van goetwillicheijt van meergemelten "Soesoehoenang, om tot affbreuck en invasie van desselfs lant te die-"nen, haer al vrij wat gelegen soude laten."

Welken uitslag dit gezantschap heeft gehad, is ons voor 's hands nog onbekend, dewijl de Bundels Handschriften, waarin het waarschijnlijk gevonden wordt, zoodanig geleden hebben, dat er met geene mogelijkheid iets uit valt op te teekenen.

Wij vermeenen nog hier bij te moeten voegen, dat van onze zijde Bali hulp is aangeboden en wij dit niet van hem verzogt hebben, gelijk men bij DUBOIS, t. a pl. vermeld vindt en ook zoo door ons in deze *Bijdragen*, 3de Deel, bl. 250 is overgenomen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Aen den Coninck
van Balij.

HENDRICK BROUWER, GOUVERNEUR-GENERAEL WEGEN DEN STAET DER VEREENIGHDE NEDERLANDEN IN INDIË, WENSCHT DEN CONINCK VAN BALIJ GELUCK ENDE VOORSPOET OP DER AERDE, MITSGADERS VICTORIE OVER SIJNE VIJANDEN.

Grootmachtigen Coninck!

't Zedert het vertreck van den Gouverneur-Generael onsen voorsaet, die over een maendt met een groote vloote naer onse landen is vertrocken, mij informerende van de machten der Coningen die op ende omtrent Java sijn gelegen, soo hebbe met groote blijschap verstaen, dat U. M. niet alleen in grootheijt van landen ende menichte van volckeren, alle de andere is overtreffende, maer dat oock gestadich in oorloge sijt jegens onsen vijant den Coninck van Mattaram, ende dat om denselven spoedich te overwinnen, niet anders van noode soude hebben, als eenige schepen, die in alle verseeckertheijt ter zee U. M^t^. leger een goede partij rijst soude mogen naevoeren, alsoo te lande door de verre distantie qualijck can geschieden ende den Mattaram in sijne landen wat sterck van vaertuijch is. Hierom hebben wij geresolveert, soo haest als dit wel verstaen hadden, ende dat ons daervan groudich bericht was gedaen, onsen agent aen uwe Maj^t^. te seijnden, om deselven geluck te wenschen met de gemeenschap in wapenen tegens onser beijden vijand, ende met eenen aen te bieden onse alliantie ende de adsistentie van eenighe onser schepen, met geschut ende soldaeten seer treffelijck voorsien, om Uwe Maj^ts^. leger soo veel rijst naer te voeren, ter plaetse daer hetselve sult begeeren, onder eenighe billijcke conditiën als Uwe Maj^t^. dienstich soude wesen, in spijt van alle des Mattarams zeemachten. Des sal daerbij dienen te sijn soodanich vlotgaende vaertuijch van Uwe Maj^t^., als van doene sal wesen, om deselve rijst uijt onse schepen aen landt

PERPUSTAKAAN NASIONAL

te brengen; ende sullen die selve schepen oock beschermen soo vigoureuslijcken alle Uwe Maj^ts. vaertuijch ende volckeren, die bij haer sullen vaeren, datse in 't minste van de Mattaram niet en sullen beschadiget worden; waerop Uwe Maj^t. hem vastelijck mach vertrouwen. Ende alsoo de saecken van oorloge vaerdicheijt vereijschen, soo sullen wij corts naer desen noch een schip seijnden, om Uwe Maj^ts. goede resolutie te verneemen ende, noodich wesende, onse schepen, die op verscheijden plaetsen sijn, advijs te brengen, datse tegens den droogen tijt, dat is van nu aen in vier maenden, maecken te wesen, daer se Uwe Maj^t. sal gelieven te bescheijden, om denselven rijst in te nemen.

Ons wijders refereerende aen onsen gemelten gesant, die wij geauthoriseert hebben om voorders met Uwe Maj^ts. te handelen.

Tot eene geluckwenschinge van Uwe Maj^t. aenstaende victorie senden U. M. bij dezen een schoon Persiaensch paert, dat den Mattaram noijt hebben begeeren toe te stuijren; een p^s. root laecken, een vat schoone wijn, een vergulde stoeltje, een vergulden catel (?), twee vergulde candelaers, twee dito caersen, met een Alcatijff; verhoope hetselve Uwe Maj^t. in danck aen te neemen.

Actum in 't Casteel Batavia,
desen 2 Februarij, Anno 1633.

Aen Kiaij RANGA, Sabandar in Baliboangh.

Alsoo wij van alle onse coopluijden, die voor desen met haere schepen in Baliboangh geweest sijn, ende aldaer haer handel gedreven hebben, seeckerlijck sijn bericht, dat UEd. deselve t'allen tijden groote vruntschap bewesen, in haere affairen te recht geholpen ende tegen allen overlast van quaetwilligen beschermt ende gedefendeert hebt; soo en hebben wij oock niet en connen naerlaeten, UEd. bij dese gelegentheijt, door onsen gesant JAN OOSTERWIJCK, die wij tot onderhoudinge van vruntschap ende confirmatie van naerder alliantie, met een van onse oorlochschepen aen den Coninck van Balij hebben afgesonden, mede te begroeten ende mits desen te versoecken, dat ghij onsen gemelten gesant

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

ende alle andere, die van onsent wegen in Baliboangh soude mogen verschijnen, ende uwe hulpe, faveur ende adresse van nooden hebben, soodanige vruntschap wilt betoonen, als wij van herten genegen sijn de onderdaenen ende ingesetenen van Balij ende Baliboangh te bewijsen.

Dit doende sullen wij blijven uwen vrint, die UEd. bij desen in teijcken van sijn goede affectie ende genegentheijt is toeseijndende....; die UEd. in danck gelieven aen te nemen.

Actum in 't Casteel Batavia,
adij 2 Februarij A°. 1633.

INSTRUCTIE VOOR DEN OPPERCOOPMAN JAN OOSTERWIJCK ENDE DEN RAET VAN 'T JACHT TEXEL, GAENDE NAER BALIJ ENDE BALIBOANGH, GELEGEN OP DEN OOSTHOECK VAN JAVA, TEGENS OVER BALIJ.

Alsoo 't jacht *Texel* den 27sten deser uijt 't cruijssent vaerwaeter van Carimatta voor Batavia wel gearriveert is, ende weder seijlreet leijt om ten dienste der Generaele Comp^e^. naer Balij gesonden te worden, ten eijnde den Oppercoopman JAN OOSTERWIJCK, als gesant aen den Coninck, aldaer verrichten soude, dat hem dies aengaende bij naeder Instructie wordt belast. Ende op dat dese besendinge te vruchtbaerlijcker mach uijtvallen, soo is mede goet gevonden, nevens desen, den Oppercoopman CAREL KINA met noch twee assistenten tot den handel te ordineeren, om met advijs ende ordre van JAN OOSTERWIJCK den rijstlast van *Texel* (naer alvorens licentie van den Coninck van Balij becomen hebbende) in Baliboangh te procureren, ten eijnde bij schaersen toevoer desselfs, niet alleenlijcken alhier mochte voorsien sijn, maer dat oock den rijst, door groote incomende quantiteijt, tot den geraemden prijs van 33 realen 't last soude mogen gehouden worden, waer door de goede Bataviase burgerij haeren noodigen nootdruft te oncostelijcker mochte nuttigen ende Batavia's progres meer ende meer toenemen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Ghijluijden sult dienvolgens uwe reijse naer Balij ende van daer naer Baliboangh in Godes naeme bevorderen, sonder onderwege eenige plaetsen aen te doen, ende sien uwen rijstlast soo spoedich te procureren als doenelijcken sal sijn.

Voor Balij met lieff gecomen sijnde, heeft den gesant OOSTERWIJCK ordre, den Coninck ende grooten aldaer uijt onsen naeme te begroeten, ende met 't geschenck van een paert, sadel ende toebehooren, nevens een vaetken goede Spaense wijn, een stuck root laecken ende andere cleijnicheijt, onse missive aen Sijne Majesteijt overleveren ende versoecken, dat gelieve te ordonneren, uwen rijstlast in Baliboangh tijdelijck mochte geworden, om volladen met rijst tegen primo April naer Batavia te keeren.

't Cargasoen tot bevoirderen van den last, monteert *f* 9709:16:14; bestaende in al sulcke cleeden ende contanten, als bij factuijre sien condt, ende gaet geconsigneert onder 't opsicht van den gesant JAN OOSTERWIJCK, omme door den Ondercoopman CAREL KINA, ende alle die den handel met dit jacht vertrouwt sijn, gebeneficieert ende in rijst overgeseth te worden.

Nae onse calculatie sal dit cargasoen ruijm tot *Texels* last aenlangen, 't overige cunt tegens gelt verhandelen ofte ongecoft terugge brengen, ofte aldaer onder CAREL KINA laeten, soo den Coninck inclineert tot het geene daertoe UEd. principalijcken gesonden werden.

De maniere van handelinge in Baliboangh, ende hoe den rijst aldaer tegens cleeden wert geprocureert, sullen UEd. niet perfectelijcken voorschrijven, alsoo den Ondercoopman CAREL KINA, tot twee à drie verscheijden reijsen aldaer geweest, ende dien aengaende goede ervaeringe heeft, sulex ons oock bij effecten gebleecken is; echter sullen wij u tot verlichtinge desselfs hierbij voegen, hoe den rijst aldaer tegen cleeden overgeseth is. Voor een tapie saras is voor desen 7 maeten rijst becomen, ijder maet inhoudende 45 ℔; voor een saras golier, 4 dito maeten rijst; voor een p^{e}. cain miter, 11 dito maeten; 4 à 5 maeten voor een p^{e}. chits; 40 maeten voor drie dito carnosijn root laecken; ende is ons in reeckening gebracht, dat 70 maeten, ijder van 45 ℔, een last rijst uijtbrengen; sulex wij alhier 150 ℔ op 't last van 3000 ℔ souden comen te advanceren. Van goede sorteeringe cleeden die aldaer courant sijn, hebben wij

PERPUSTAKAAN NASIONAL

UEd. rijckelijck versien, sulcx daeromme niet verlegen vallen sult. Resteert maer alle mogelijcke debvoiren aengewent, (daeraen niet en willen twijffelen) ten eijnde de Comp^e. de behoorlijcke advance op de cleeden gauderen mach. Soo ons voor desen in reeckening gebracht is, soude een last van 70 maeten Baliboangh's, op 20 r^e. 't last comen te staen, mits dat als dan een cent proffijt op de cleeden, met de ongelden gereeckent, comt te vallen, wel verstaende dat dese calcule gemaeckt is, wanneer UEd. aldaer een goet gewas van rijst (dat Godt geve) vinden sult; dat UEd. dient per memorie.

Bij gebreecke of schaersheijt van rijst, dat niet verhoopen, sult ghijluijden 't gebreeckende aen den last met gesneeden padij suppleeren; soo veel beestiael, taemelijcke jonge coebeesten, buffels ende verckens, als eenichsints sonder vercortinge van den rijstlast in 't jacht *Tœel* connen werden gebercht, sal UEd. opcoopen ende herwaerts brengen. Schoone jonge paerden, daeronder eenige merriën, ten minste 10 à 12, sult bevoirderen, soo die voor 2 à 3 realen te becoomen sijn, ende sulcx de gelegentheijt van 't schip eenichsints lijden can, al soude UEd. wat belemmert wesen in 't herwaerts seijlen, want doch schoon weder ende meest voor de wint comen sult. Ende op dat er gedurende de voijage goede ordre ende eenicheijt onderhouden, en in alle voorvallende goede saecken tot de bevoordernisse van Comp^e. affairen behoorlijck mach werden gedisponeert, hebben wij goet gevonden, den Oppercoopman JAN OOSTERWIJCK, die als gesant aen den Coninck van Balij gesonden wert, 't oppergesach, soo over de directie van 't cargasoen ende appendentie van dien, mitsgaders de bedoepinge van den raet ende presentie in deselve te bevelen, waer naer een ijder op dit jacht vaerende, sich heeft te reguleren ende hem soo te comporteeren ten dienste van de Comp^e., als voor ons meenen te verantwoorden.

Wij willen gemelten OOSTERWIJCK gerecommandeert hebben, een ooch in 't seijl te houden, wel lettende den handel door den Ondercoopman CAREL KINA soo mach worden gedaen, dat hij contentement neeme, alsoo daer voren responsabel blijven sal. Gemelte KINA ende alle die tot 't beneficieeren van dat cargasoen sullen worden gebruijckt, belasten ende ordonneeren bij desen wel expresselijck, dat niet sonder voorweten van

PERPUSTAKAAN NASIONAL

gemelte OOSTERWIJCK, ijets sullen verhandelen, anders als 't geene met advijs ende ordre van denselven sal sijn geapprobeert ende bevolen, daernaer sich een ijder heeft te reguleren.

Gedurijrende den tijt dat ghijluijden voor Balij ende Baliboangh in laedinge leijt, sult gestadich goede wacht doen onderhouden; laet geen volck meer aen lant vaeren, als tot de suite des gesants ende tot den handel van noode sij, op dat het jacht altijts wel gemant blijft. Ende omdat onse ordre des te beter hierinne precijselijck mach werden nagecomen, soo gelasten wij den schipper, dat, continuerende den handel, sich personelijck, bij dage ende nachten, aen boort sal laeten vinden, ende altijts sijn schip slachvaerdich houden, opdat door onachtsaemheijt, (als voor desen, Godt betert, geschiet is) geen ongeluck veroorsaeckt wordt.

Laet niet nae jegens dat vertrecken sult, alle mogelijcke vlijt aen te wenden, omme die van Balij ende Baliboangh te bewegen, dat het volck met haer rijst ende coopmanschappen naer Batavia comen; verseeckert haer van goede ende seekere proffijten, ende dat alles op Batavia tot contentement sal affgehandelt worden. Wij verbieden u wel expresselijck in Balij ofte Baliboangh, soo daer soudet comen te handelen, geen uijtstaende schulden te maecken, sullen deselve in reeckeninge niet passeren, maer tot lasten van die laeten, welcke deselve hebben uijtgeseth.

Doch alsoo ons wel bekent sij, de handelinge voor desen soo niet is gedaen, off de cleeden sijn eerst op leveringe van rijst gelevert, soo ordonneren wij nochtans, dat hierinne voorsichtich sult sijn ende niet uijtsetten, dan onder persoonen daer van wel verseekert mogen wesen goede leverantie te becomen. De principaelen, die ghij luijden wel een weijnich vertrouwen meucht, sijn de naevolgende gequalificeerde persoonen, die ons altijt eerlijcken hebben voldaen.

Den Sabandhaer.	Kiaij Loure Sundock.
Ingeij Pegamalam.	Kiaij Toewah.
Ingeij Camasang.	Kiaij Anong.

't Conde wel gebeuren, dat weijnige van dese persoonen aldaer vinden soudet, door de groote veranderinge ende strenge wetten, die gemelte

PERPUSTAKAAN NASIONAL

regieringe, volgens de proceduijren des Coninex van Balij, onderworpen is. Echter hebt in consideratie te nemen, dat bij aldien perthie cleeden op leveringe van rijst doet, moet eerst wel goede acht genomen werden, wat apparentie datter van rijst sij, hoe deselve op het velt sich verthoont, ende off alsulcke perthie rijst voorhanden sij, als den cooper der cleeden u belooft te leveren. Al te licht hebben eenige voor desen daer inne gegaen, wanneer dat cleeden op leveringe van rijst hebben uijtgedaen, sonder dat van de leverantie eenige apparentie gesien ofte vasten tijt gestelt hebben, waeruijt veel fraije schulden geresulteert is, die naederhant noch maer ten deele met groote moeijte geinnet sijn geworden. Voorsichtiger heeft sich den Ondercoopman CAREL KINA, die met het schip den *Briel* derwaerts geweest is, gedraegen; wanneer niet verstaen conde de cleeden te leveren, die hem den Oppercoopman NELEDOE gelast hadde aen seecker Coopman volgens contract te geven, off en versocht naer des persoons gelegentheijt eerst te vernemen, daer met weijnich moeijte achter quam, waerdoor soodanige uijtsettinge van cleeden gestuttet wierde; dat hier maer per memorie brengen, ten eijnde ghijluijden niet uijtsetten sult, off en sult deselve bij een quaet incident ende wel gerequireert bewijs moeten verantwoorden, eer daervan gebsolveert sult connen werden. Volgens de gepubliceerde placcaten is uluijden al t' samen bekent, hoe preciselijcken de Heeren Maijores onse principalen, begeeren geprocedeert te hebben tegens alle Comp^e. dienaers, die haer selven tegens eer ende eedt, met perticuliere handelingen soecken te verrijcken; laet deselve uluijden als een exemplaer verbodt gestadich voor oogen wesen, ten eijnde ghijluijden door 't contrarie doende, in de periculiteijten van gemelt placcaet niet en comen te vervallen. Onderwege, 't sij in 't gaen ofte keeren, eenige Spangiaerden, Portugiesen, ende derselver adherenten, als die van Maccasser ende die onder des Mattarams gebiedt sortoren, mitsgaders alle andere uwe vijanden, in zee bejegenende, sult alle mogelijcke affbreuck doen, ende in u gewelt sien te becomen; hunne goederen onder behoorlijcke inventaris overneemen, 't welck in goede verseeckeringe bewaeren, ende 't vaertuijch dat niet mannen cundt, vermeesteren ende verbranden.

Ende op dat met meerder opmerckinge de vijanden u niet verbij en

PERPUSTAKAAN NASIONAL

souden passeeren, soo gelasten wij u, dat ijder bootsgesel die van 't roer affcompt, sich naer boven sal begeven, ende van de stenge naerstich uijtsien, off geen seijlen en compt te sien, met beloften dat dengeenen die een seijl siet, dat verovert wort, daer vooren tot een prime genieten sal 3 realen van achten in spetie; die hem oock nae de veroveringe sullen gegeven worden.

In Baliboangh ofte waer ter reede, eenige joncken off ander vaertuijch met onse passen bejegenende, sult in haer handelinge geen verhinderinge bieden, maer des versoeckende, in allen deele behulpsaem sijn, immers soo veel als de billijckheijt lijden can, ende den dienst van de Compagnie sal vereijsschen.

Den Oppercoopman OOSTERWIJCK sal, als voorseijt, den Ondercoopman ende assistenten in den handel gebruijcken, ende goede achtinge op haer comportementen nemen, om ons in toecomende daer van rapport te doen; ten eijnde de goede, ijverige ende getrouwe door dien naer merite mogen werden voortgeseth, ende de Comp^e^. van onnutte persoonen mochte worden ontlast.

JURRIAEN COURTEN, ingeseten deser stede, die in Balij voor desen geweest is, dienvolgende goede ervarentheijt van den handel ende gelegentheijt dier plaetse becomen hebbende, heeft hem tot het welvaeren van de Comp^e^. genegen gethoont, omme ijets ten dienste van deselve, naer sijn vermogen, in dit gesantschap aen den Coninck van Balij te presteren. Denselven gaet tot behulp van JAN^s^ OOSTERWIJCK op ons versoeck mede. Sult hem in de cajuijt laeten eeten ende slaepen, erkennende hem met behoorlijck respect voor denselven, ende als sijne goede genegentheijt ende qualiteijt sij meriterende; daer aen de Comp^e^. dienst ende ons een welgevallen geschieden sal. Sijn broeder, die daer over is gebleven om een perthie rijst als vrijburger te coopen, sult in sijn handel doen de adsistentie, die sonder ondienst van de Comp^e^. can geschieden. Wij maecken gissinge, dat ghijluijden tot verrichtinge deser voijagie omtrent twee maenden van doene sult hebben, over sulex u tot een besluijt op 't hoochtste recommanderen, deselve soo spoedich te bevoirderen, als sonder 't versuijm van 't principaelste geschieden can, ten eijnde 't selve jacht tegen 't begin van Meij naer een ander vaerwaeter gebruijckt

PERPUSTAKAAN NASIONAL

moechte worden; daer wij ons op sullen verlaeten, ende de laedinge desselfs tegen primo Meij ten langhsten gereet hebben.

UEd. sijn op 't jacht *Terel* geprovideert voor 75 coppen, van arack ende olij voor vier maenden, ende van vleesch, speck ende rijst voor twee maenden, maeckt dat uluijder provisie wel strecken mach, ende excuseert de oncosten soo veel als eenichsints mogelijck sij, schaffende aldaer op de ordinarij vleeschdagen voor 't volck versche spijse, 't sij door vleesch off speck, dat aldaer seer oncostelijck te becomen is, ende tot te meerder gesontheijt van 't volck strecken sal.

Door onvoorsichtigheijt in 't seijlen sijn voor desen verscheijde schepen vervallen op Boomkens eijlant, daer voor desen het schip *de Cameel* met sijn volle last, seijlende naer Banda, opgebleven is. Daarom uluijden mits desen ordineren, wel ende naerstelijck uijt te sien ende gissinge te maecken, om tusschen het selve ende de custe van Java door te seijlen, dat van de West seeckerder can geschieden, dan als men van de Oost compt, omdat de stroomen de Javaensche custe volgen, ende de droochte van Caruwan [Carimon] ende de Schadelijcke hoeck beter van de West als van de Oost comende, cunnen werden gemijdet, door het Zuijdelijck ontvallen van deselve custe, soo als de ervaerentheijt doorgaens geleert heeft.

Het beste vaerwaeter, als men Boomkens eijlant gepasseert sij, is te houden op 6½ gr. Z. Br., wanneer men Carimon Java comt te verkennen, van waer men in tijts moet trachten het Westeijnde van Madura in 't gesicht te crijgen, om door de stroomen, soo nu seer sterck om de Oost loopen, niet verleijt te worden. In de voirdere passagie van Madura naer Balij sijn S^r. JEURIAEN COERTEN en CAREL KINA soo wel bedreven, dat onnoodich achten daervan eenich voirder verhael te maecken.

Alleen sullen noch seggen dat wij vermoeden, ons schip *Schiedam* verdreven sal wesen om de Oost, comende van cruissen uit het vaerwaeter omtrent Carimata; alsoo volgens instructie jegenwoordich hier al behoorde te wesen. Daeromme uluijden recommanderen naerstich uijt te sien, ende soo hem comt te vernemen, doet hem alle mogelijcke adsistentie, ende soo 't den noot mochte vereisschen, alsoo gemelte schip niet wel beseijlt is, dat ons de tijdinge soudt dienen te brengen, soo

PERPUSTAKAAN NASIONAL

sullen uluijden pogen wederom herwaerts te comen, ten ware hij soo verre om de Oost verdreven waere, dat het geraeden mochte wesen mede naer Balij te seijlen, om met een perthie rijst ofte beesten gelaeden herwaerts te comen, soo veel u cargasoen sal mogen aenlangen, ende aengaende sijne victualij, daer van can hij oncostelijcker op Baliboangh als op Batavia versorcht werden. Ofte mochte dienen tot verseeckeringe des Coninex om daer te blijven, tot dat de jachten van Amboina daer mochte aencomen ende dat den Coninck van Balij in gemelte schip, dat een groot ruijm heeft, sijn rijst mochte versaemelen. Hetwelck t'uwer discretie stellen, vertrouwende alles soo wijselijck sult beleijden, dat des Comp^e. dienst behoorlijck gevoirdert worde. De Heere verleene u daartoe sijnen mildrijcken segen.

Actum in 't Casteel Batavia,
desen 2 Februarij, A^o. 1633.

NAERDER INSTRUCTIE VOOR DEN COMMANDEUR JAN OOSTERWIJCK, OP SIJNE REIJSE NAER BALIJ, DERWAERTS HIJ GECOMMITTEERT WERT, OM MET DEN CONINCK TE VERHANDELEN, 'T CEEN HIER VERVOLGENS WERT GESTELT.

De considerabelste redenen waerom wij UEd. naer Balij senden, is om dat wij bericht werden, dien Coninck een machtich vijant van den Mattaram is, gestadich tegens denselven op Java oorlogh voerende; onder hem hebbende de steden van Balamboangh, Pannarucan ende Blitar, die wel verscheijden reijsen door den Mattaram, als tegen deselve met sijne legers is comende, vermeestert sijn geworden, maer werden naer des Mattarams vertreck door hun wederom ingenomen.

Ende alsoo de Portugesen den Mattaram met gesantschappen gestadich aenhitsen om jegens ons in oorloge te continueren, ende wij hoe langer hoe meer gewaer worden, dat met toe te geven, stil te sitten

ende den tijt aen te sien, niet vorderen connen, als ten deele haere trouloose aenhoudinge van ons volck, onder witte vlagge, in April lestleden, heeft bewesen, soo verstaen wij dat vooreerst door diversie-behooren te practiseren, om den oorloge van onsen cant met de minste costen te voeren, daer op Java niemant is, die sich tegen den Mattaram derft verclaeren.

Desen Coninck van Balij heeft bij discoursen verscheijden maelen jegens ons vrije volck geseijt, soo daer quamen handelen, dat, als met zeemacht mochte geassisteert werden, om sijn leger met alle verseeckertheit rijst naer te voeren, ten aensien den Mattaram hem in zeevaert te machtich is, dat een groot deel van Java souden affloopen ende verbranden.

Dat hij seer machtich is van volck, ende dat deselve beter soldaeten sijn als de Javaenen, daervan werden wij verseeckert. Ende alsoo den Mattaram alle de vaste steden van Soerabaija, Pasaruang Arosbaija, Gricee, Tuban heeft gedemanteleert, soo verhoopen wij daardoor te meerder, dat hem den Coninck van Balij merckelijck soude connen beschaedigen.

De voordeelen, die wij van al sulcke oorloge te voeden, sullen connen trecken, sijn veele. Eerstelijck, dat Batavia voor belegeringe sullen bevrijden, item dat den Mattaram sal speuren ons goede vernuft, om hem door sijne vijanden te verswacken, ende ons door deselve te verstercken, soo hij door de Portugesen tracht te doen. Dat ongetwijffelt door de conqueste van Balij, veele Javaense slaeven sullen connen becomen, tot verlossinge van ons volck, voltreckinge onser wercken ende peupeleringe onser colonien in Banda ende Amboina.

Dat al sulcke oorloge den Mattaram sal mogen verswacken. Datter eenige Javaense Princen jegens hem mochte rebelleren, ende onse protextie versoecken, ende noch verscheijde andere goede saecken.

Wij werden bericht dat het chrijgsvolck van Balij quaetaerdich sijn ende dissoluijt leven, daerop UEd. ende ons volck verdacht moeten wesen, ende haer met beleefdheijt overwinnen, om de vruchten te trecken die wij najagen.

Den Coninck verstaen wij ons seer toegedaen te sijn. Hij ende al

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL

sijn volck sijn Heijdenen ende daerdoor te vaster vijanden van het Mattaramse volck, die Moors sijn.

Noijt waeren de Portugesen in India soo groot geworden, soo se haer niet hadden connen behelpen met de factiën ende oorlogen der Indische Princen. Den Coninck van Coetchin hebben sij geholpen tegens den Samorijn van Malabaer; op Ceijlon, die van Hittavacca tegens die van Candij; op de Molucos, de Tijdoresen tegens de Ternataenen. In de quartieren van Amboijna, de Uliwas tegens de Ulilimas ende haere gemaeckte Christenen, de Mooren ende verscheijden anderen diergelijcken.

Soo moeten wij 't mede trachten te dirigeren ende sullen ongetwijffelt daerdoor geacht, geëxtimeert ende mettertijt aengesocht werden; het is ons oock te beswaerlijck oorloge te lande jegens Indische Princen aen te vangen, die hun menschen ende volck weijnich achten ende wij daertegens d' onse noodsaeckelijck extimeren moeten.

Om dan alsoo te beginnen moeten besocht werden, doch dienen wij doorgaens op onse hoede te wesen, cleijne misverstanden met aendacht dissimuleren, pogende maer de vijantschap hevichlijck te voeden. Den Coninck moet men doorgaens groot respect draegen; ende hem in cleijne saecken niet lichtelijcken clachtich vallen, vorderende respect met sedicheijt ende modestie; grootsheijt ende hovaerdije t' eenemael aen sijde stellende.

Gemelte Coninck is mede vijant van die van Maccasser, maer men dient daervan geen mentie te maecken, ende soo hij daervan mochte comen te spreecken, dienen d'onse haer te excuseren met te seggen, daertoe niet gelast te sijn, ende bij ons daervan geen wetenschap en was etc. Maer soo den Coninck genegen vinden, om spoedig iets groots tegens den Mattaram aen te vangen, soo sullen discretelijck moeten sonderen, hoe veel rijst hij soude genegen sijn in onse schepen te laeden, om sijn leger nae te voeren, om daeruijt te conjectureren, wat schepen daertoe van nooden souden sijn; item waer hij die soude begeeren gebracht te hebben, ende tegens wat tijt; vooral lettende off gemelte Coninck sulex met goede kennisse voordraecht. Soo hem die ontbreeckt, te weeten, de kennisse der haevenen, diepten ende gelegentheijt, soo dient daervan in de caerten wel onderricht te worden, ende vindende

daervan genegentheijt met de practijque overeencomende, soo sullen S. M. mogen verseeckeren dat hem met vier ofte meer cloecke jachten sijne provisie sullen naevoeren, in spijt van alle de Mattaramse zeemacht, soo aen denselven Coninck schrijven, als bij de copie onser missive sien sult, die u hiernevens medegeven.

In recompense sult met alle discretie sonderen, wat benefitie ons gemelte Coninck daervooren soude laeten toecomen, trachtende veel liever des Coninexs presentatie te hooren, dan onse eischen te openen. In alle gevalle meucht den Coninck verseeckeren, dat wij geen landen begeeren, maer dat met een groot deel slaeven, jonck volck, tusschen de 15 ende 25 jaeren, wel gedient souden wesen, item met eenige jaerlijckse subsidie van rijst. Doch als vooren seggen, hebben veel liever dat ons ijets door hem wierde aengeboden, dan dat wij met eijsschen mochte offentie geven, ende hem daerdoor van den voor te nemen tocht diverteren, alsoo wij oordeelen ons vele gelegen te sijn, dat gemelten Coninck een hevigen oorloch tegens den Mattaram mochte aenvangen; ende alsoo wij vernemen, dat hij eer te veel als te weinich volck heeft, soo meenen wij dat de aenbiedinge van de slaeven door hem selven wel gedaen sal werden.

Het Persiaense paert, dat hem tot vereering toeseijnden, verstaen wij dat hij seer extimeren sal, alsoo 't is een Coninclijck geschenck, het laecken, den wijn ende andere cleijnicheden, verstaen wij dat hem mede aengenaem sullen wesen. Hetgeene tot wedergeschenck becompt, sal ons aengenaem wesen, maer men moet hetselve met genereusheijt affwachten, ende maecken echter veel fatsoens ende extime van hetselve paert. Voordesen heeft den gemelten Coninck d' onse, vermits eenige vereeringen soo aen hem gedaen wierde, vrijheijt van tollen gegeven ende daer en boven in wedergeschenck meer waerde in rijst, dan onse schenkagie bedroegen, daeromme 't selve nu mede aen sijne beleeftheijt sal dienen gelaeten te worden, om hem daerdoor te meer t' onswaerts te verbinden.

Corts naer u vertreck sullen wij u noch een jacht toeseijnden, dat naer Amboina verhoopen vollaeden met Siamse rijst te stuijren, dat Balij sal aendoen, om seeckerlijck te vernemen de goede resolutie die den Coninck sal nemen, om noodich sijnde, in Amboina te vervoirderen, dat

PERPUSTAKAAN NASIONAL

den Capiteijn-Maijoor ADRIAEN ANTONISZ. met de jachten *Ceijlon*, *Coetchijn*, *Mocha* ende *Macao* in Junio daer tot Baliboangh mochte aencomen, dat alle bequaeme jachten sijn, om tusschen Java ende Madura door te seijlen, met schut ende soldaeten wel voorsien; die doch omtrent deselven tijt van Amboina herwaerts geordineert sijn te comen, ende haer gelijckelijck van vivres, met rijst ende beestiael van Baliboangh genoech sullen suppleren cunnen. Daertoe in sulcken gevalle u overschietende cargasoen aldaer sult mogen laeten, te meer wij geordineert hebben, dat ons jacht den *Brack* van Amboina daer soude aencomen, omme ons perthie rijst, groff vee ende verckens van daer op sijn retour toe te brengen, die daer mede ongetwijffelt in 't begin van Junio comen sal, tegens welcke tijt de aldaer geblevene persoonen, eenige rijst, goede coebeesten, perthie verckens ende eenige paerden sullen dienen in bespreck te hebben, om deselve ter aencompste van gemelte schip ende de jachten te ontfangen ende eerder niet, om te ontgaen de costen van 't onderhouden.

Wij souden wel eenige arack als nu tot provisie als vooren mede seijnden, maer om de onseeckerheijt, sijn 't excuserende; te meer ten aensien wij vernemen, denselven aldaer beter coop dan hier is te becomen.

Wij recommanderen UEd. sijne saecken aldaer met alle dexteriteijt soo spoedich te verrichten als doenelijcken sij. Toont uijtwendich dat u met de coopmanschappen niet en bemoeijt, om u eerlijcxt respect als gesant beter te onderhouden; echter sult vorderen, dat met dit jacht *Texel* van daer meucht herwaerts aen vertrecken, jegens primo April toecomende, alsoo u dan noodich sullen hebben om naer de Westcust te verseijlen ende den handel aldaer waer te nemen, waer aen de Comp°. mede in 't bijsonder is gelegen. Daeromme u ten allerhoochsten recommanderen uwe tijt wel waer te nemen, alle goede occagie soeckende om de gunst des Coninex te capteren; voecht u naer sijn humeur ende complaceert hem in alles, dat sonder des Comp°. ondienst can geschieden, fondeert sijne genegentheijt soo grondelijcken als u doenelijcken sij, met alle beleeftheijt ende discretie, opdat ons een wel gefondeert rapport van uwe besoignes meucht toebrengen.

Wij hadden voorgenomen den Coninck eenen schoonen olijphant toe te seijnden, die den Mattaram ten tijde van vrede van ons wel versocht

PERPUSTAKAAN NASIONAL

heeft, maer hebben hem alsulcke eere niet willen defereren. Dan omdat van 't volck van Balij, soo hier in Batavia, verstaen hebben, dat die vermits eenige per..... soo daer op 't inbrengen van olijphanten hebben, niet aengenaem soude wesen, soo hebben dien hier gehouden, tot dat verstaen sullen sijne Majesteijts genegentheijt.

Want bijaldien hij gemelten olijphant soude begeeren, om dien op Baliboangh te houden, sullen sijne Majesteijt denselven naer desen toeseijnden; doch UEd. sal verdacht wesen sijne beleeftheden in redenen ende discoursen te vermeerderen, soo ende naer dat bemercken sult des Coninex genegentheijt te vermeerderen tot de spoedige aen te vangene ende te doene invasie op Java, met soodanige machten, dat men apparentie mach bespeuren van eenich considerabel effect; waertoe gemelte Coninck met alle discretie, instructie, dexteriteijt ende aensporinge dient gepousseert te worden, soo als men bemercken ende bespeuren sal cunnen, met sijne bijsondere aengenaemheijt sal dienen te geschieden.

Het eijlant van Madura ende de landen van Sourabaija, Passarnan, Jortan, Boekit- Gricee etc., soo vooren seggen, connen niet tegenhouden, ende bijaldien den Coninck genegen soude wesen om selven te velde te trecken ende desen aentocht te verrichten, in sulcken gevalle soude u hem mogen aenbieden, dat wij een treffelijck schip met geschut ende soldaeten voorsien, sullen houden voor sijn stadt leggen, om deselve tot sijn wedercomste voor alle viants zeemacht te verseeckeren. Wij sullen met verlangen blijven verwachten, wat uluijden in dese groote saecke sal comen te verrichten.

Om den Coninck van Balij te meer tegens den Mattaram te animeren, sult hem mede aendienen, hoe hij aen de Portugesen Ambassadeurs heeft gesonden ende deselve wederom aen hem, soo wij bij geintercipieerde brieven hebben verstaen; ende meent den Mattaram door hulpe derselve Portugesen machtiger te werden. Die hem haere adsistentie niet connen toeseijnden, omdat wij doorgaens eene vloot van schepen omtrent Malacca houden, om niet alleen dit seijnden van secours te verhinderen, maer oock om deselve Portugesen alle affbreuck te doen, soo oock geschiet is; want omtrent twee maenden geleden, vier treffelijcke oorlochschepen derselve Portugesen hebben vernielt ende verbrant, ende

PERPUSTAKAAN NASIONAL

meest alle het volck doodgeslaegen; sulcx dat eer den Mattaram eenige Portugese macht toecome, eerstelijck dient aengetast te werden, alsoo te lichter ende te beter sal wesen om te overwinnen ende te destrueren.

Soo daer heel goeden slach van cocusnooten valt, sult ons 2 ofte 3 duijsent p^a^. oude nooten, meer off min naer de gelegentheijt van de ruijmte in de schepen, herwaerts brengen; gelden hier gemeenlijck 2 à 3 r^a^. van achten het hondert; doch brengt geen andere als van de allerbeste, grootste ende groeijsaemste slach, alsoo die gebruijcken sullen in onse costelijcke tuijnen geplant te werden.

Ende wijders uwe discretie vertrouwende, dat u uijtterste vernuft, verstant ende oordeel emploijeren sult, tot des Comp^e^. besten dienst in conformité deser instructie; soo sullen desen besluijten, met den Heere te bidden, dat hij uwe saecken gelieven te voirderen, tot welstant sijner gemeente ende affbreuck onser vijanden.

Geschreven in 't Casteel Batavia,
desen 2 Februarij, A^o^. 1633.

AEN JAN OOSTERWIJCK, MET 'T JACHT SOUBORCH,
DOOR HANDEN VAN DOMINÉ JUSTUS HEURNIUS.

Om te seconderen de goede saecke van Balij, ende dat daertoe mach gecontribueert werden alle 't geene wij begrijpen connen tot vorderinge derselver dienstich ende noodich te sijn, soo hebben geresolveert dit ons jacht *Souborch*, dat met Dom^e^. HEURNIUS naer Amboijna wert gesonden, Balij te laeten aendoen, om van UE. te vernemen, hoe de saecken daer gelegen sijn, ende off den Coninck van Balij wel genegen is, om op onse aenbiedinge, soo UE. bij Instructie is belast, ijts considerabels bij der hant te nemen, ende met eene couragieuse invasie ende tocht op Java, jegens onser beijder vijant den Mattaram; daer wij met groot verlangen seer sijn om wenschende ende hopende, alsoo 't selve houden voor een van de apparentste saecken, die onsen staet van Indien spoedich groot respect soude mogen aenbrengen. Daerom UE. andermael recommande-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

ren, achtervolgens onse Instructie UE. mede gegeven, 't selve soo discretelijck, wijselijck ende dexterlijck te prepareren, als soo importante saecke sijn vereijschende, ende wij UE. sijn toevertrouwende, ende weest verseeckert dat 't effect daervan UE. soo veel eer sal aenbrengen, als eenigen anderen dienst, die aen de Comp^e^. sout mogen ofte connen doen, hoedanich die oock mochte comen te wesen. Bijaldien den Coninck van Balij daertoe genegen is, als wij verhoopen, soo sal UE. met dit voorschreven jacht naer Amboijna, aen den Heer Vice-Gouverneur ARTUS GIJSELS in 't breet schrijven, alle 't geene UE. aldaer wedervaeren is, ende 't selve oock Dominus HEURNIUS ampelijcken communiceren, opdat selfs daervan niet alleen mach hebben volcomen kennisse, maer omdat sulcx oock te beter den Heere GIJSELS ende den Breeden Raed in Amboijna mach communiceren. Alsoo wij aen sijn Ed. nevens dese schrijven ende oock ordineren, dat als het de gelegentheijt van bij der hant te nemen saecken des Conincks van Balij mochten comen te vereijschen, dat dan neffens 't jacht ofte schip den *Brack*, de vier jachten, als *Ceijlon*, *Coetchin*, *Mocha* ende *Macao*, te saemen in Comp^e^., ofte elck bijsonder, naer dattet den dienst van de Comp^e^., ten aensien van haere saecken in Amboijna best sal connen gedogen, recht aen naer Balij sullen seijlen, ende om sulcx seeckerlijck te nemen, dat deselve haeren cours souden stellen van Amboijna Zuijtwaerts over naer Terra Alta, om langs 't selve in tijts Balij in 't gesicht te comen. Opdat bij ons geen sorge blijve om versteecken te mogen geraecken van gemelte plaetse aen te doen, sullen deselve jachten medebrengen de drie sloepen, soo naer Amboijna sijn gesonden, om te helpen uijtvoeren soodanige exploicten, als daer sijn geordineert bij der hant te nemen. Ende alsoo selfs in de maent van April ende begin van Maijo, voor 't aencomen van den doorgaenden natten tijt, noch wel ijts tot sonderlingen dienst van de Comp^e^. soude connen verricht werden, soo dient gemelte Heer Vice-Gouverneur GIJSELS wel ende te rechte geinformeert, wanneer 't op 't alderuijterst dienstich ende noodich wesen sal, dat gemelte schip, jachten, ende de drie sloepen aldaer voor Balij sullen dienen te wesen, dat met Godes hulpe, behoudens ongeval, seer preciselijck sal connen geschieden, alsoo 't met den goeden voor de wint seer bequaemelijcken gedaen sal con-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

nen werden, ende hoe 't selve laeter soude mogen vereijschen, te weten omtrent ultimo Junio ofte halff Julio, hoe 't de Generale Compe. dienstiger sal wesen, soo om te meerder diensten in Amboijna te mogen doen, als mede omdat de gemelte jachten te spoediger met haer volck ende sloepen sullen connen voortcomen, als 't geschiede wanneer 't Oostelijck mouson in 't beste sijns saijsoens doorblasende sij. Doch soo den Coninck van Balij hart mochte insisteren, om deselve jachten eerder te hebben, sult hem sulcx dan oock mogen toeseggen, behoudens weder ende wint, mitsgaders ongeval ter zee. Daerom UE. andermael ernstelijck recommanderen, pertinente advijsen bij Dr. HEURNIUS naer Amboijna te seijnden, met soodanige vriendelijcke communicatie des Coninck van Balij, als geschieden sal connen, om sijne goede gunste ende genegentheijt t' onswaerts meer ende meer te trecken, ende dat sijne Maijt. oock mach verseeckert wesen van onse goede intentie, om sijne desseijnen met groote macht ende alle goede gelegentheijt te seconderen, ende dat verseeckert mach sijn, tegens den bestemden ende te prefigeerden tijt, ongetwijfelt (Godt toeverlaetende) de noodige dienstige ende wel bequaeme schepen tot de voeringe sijns rijst daer wesen sullen, ende dat sich daerop vrijelijck ende vaderlijck hebbe te vertrouwen ende te verlaeten. Hoe dienstich de gemelte drie sloepen tot de vervoeringe van den rijst sullen wesen, mach UE. sijn Maijt. mede wel voordraegen.

Tot de voirderinge deser saecken, bij aldien die soo mochten uitvallen als wij verhoopen, sal oock seer noodich wesen, dat wij alhier tijdelijck mochten verwitticht werden; ende alsoo wij duchten aldaer geen bequaem vaertuijch sal wesen, om ons 't selve in alle seeckerheijt te mogen laeten weten, dewijl de Mattaram vrij wat beter vaertuijch heeft als onsen Coninck van Balij, sijn ende blijven wij van meeninge, om UE. binnen veertien daegen toe te seijnden een gelijck jacht als dit, met alle verdere noodige ordre ende instructie, om door UE. van daer op 't spoedichste herwaerts aen gedepecheert te werden, met alle bescheijt, breet ende wijtloopich geëxtendeert, van u wedervaeren aldaer, om noch van hier deselve saecke te mogen seconderen, met sulcx als daer vereijscht mochte worden ende bij ons daertoe te contribueren sij. Ende soo meenen wij, dat 't selve jacht van daer herwaert aen sal connen keeren

PERPUSTAKAAN NASIONAL

in 't eijnde van Maert ofte begin van April, om binnen door of buijten om, benoorden Madura heenen, herwaerts te keeren, alsoo wij duchten dat omtrent Gricee ofte Jortan wel eenige quade rescontre mochte crijgen. Verhopen dat met de landt- ende zeewinden, die daer 't moije weer geven sullen, spoedich herwaerts aen sal connen comen, opdat doenelijck sijnde, van hier, voor 't doorwaijen des Oostelijcken mousons, derwaert, als geseijt is, afseijnden mogen, 't geene men verstaen sal dienstich ende nodich te wesen. Soo dat sonder versuijm een parthije rijst in dit jacht *Souborch* in aller ijl voor Amboijna can worden gescheept, latet op 't alderspoedichste verrichten, soo niet, laet er eenige jonge verckens ende jonge beesten, met wat padij voor d' selve, inschepen, opdattet niet alleen sij een briefdraeger, maer ook een aenbrenger van eenige noodige commoditeijten voor Amboijna.

Hier mede

weest Gode bevolen ende seer gegroet.

Actum in 't Casteel Batavia,
desen 28 Februarij, A°. 1633.

Dominus HEURNIUS sult daermede op sijn beliefte, met alle behoorlijcke respect ende commoditijt aen landt brengen, (Hitoe) ende onderwegen met alle beleeftheijt bejegenen ende in 't cajuijtken sijn commoditeijt in alles geven, ende naest de schipper de taefel laeten gebruijcken.

Extract uit de instructie voor de opperhoofden van
't jacht *Souborch*, 28 Februarij, A°. 1633.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

COMMISSIE-BRIEF VOOR DOM^E. JUSTUS HEURNIUS, AEN DEN HEER VICE-GOUVERNEUR ARTUS GIJSELS ENDE DEN RAED, WEGEN DE NEDERLANDSCHE OOST-INDISCHE COMP^E. IN DE EIJLANDEN VAN AMBOIJNA.

Edele, Erntfeste, Eersaeme, Vrome, lieve, besundere!

Alsoo wij naer voorgaende communicatie met onse Broederen de Predicanten in Batavia goetgevonden hebben, den Eerwaerdigen D^E. JUSTUS HEURNIUS, Bedienaer des Goddelijcken Woorts, wettelijck alhier tot Batavia beroepen, te verscijnden naer de landen van Amboijna; om in de quartieren van Ceram de Heijdenen 't Evangelie te vercondigen, op soodanige inleijdinge ende goede ordre, als bij den Heer Vice-Gouverneur ARTUS GIJSELS ende den Raed in Amboijna, met advijs van aldaer bijwesende Predicanten, goetgevonden ende geordonneert sal worden; soo belasten ende bevelen wij mits desen aen den gemelten Heer Vice-Gouverneur van Amboijna ARTUS GIJSELS ende den Breeden Raed aldaer, dat den voorschreven D^E. JUSTUS HEURNIUS daervoor sullen aennemen, achten, houden ende erkennen; betrachtende dat sijnen goeden dienst aldaer soo mocht worden gevoirdert, als soo considerable saecke is meriterende ende vereijschende, tot Godes hulpe, salicheijt der Heijdenen ende eenich considerabel soulaes ende verseeckeringe van des Comp^E. goeden standt in Amboijna.

Actum in 't Casteel Batavia,
desen jongsten Februarij, A^o. 1633.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

MEMORIE VOOR D°. HEURNIUS, SEIJLENDE VAN BATAVIA, MET 'T JACHT SOUBORCH, OVER BALIJ NAER AMBOIJNA, OM OP DE LANDEN VAN CERAM, IN DE CONINCKRIJKEN VAN SALOU, SAMMET, SESOULOU, HATTIHOU ENDE ANDERE PLAETSEN, HET EVANGELIUM TE VERCONDIGEN, DE BLINDE HEIJDENEN 'T LICHT DER WAERHEIJT TOE TE BRENGEN ENDE DEN ALMACHTIGEN DOOR SIJNEN GENADIGEN SEGEN SIELEN TOE TE WINNEN.

In Balij met lieff gecomen sijnde, sult u spoedelijcken gelieven te vervoegen bij den Oppercoopman JAN OOSTERWIJCK, ende vernemen hoe de saecken daer all staen, wat apparentie daer sij tot 't optrecken des Conincks van Balij tegen den Mattaram, hoe verre daerin sij gehandelt, wat preparatiën daertoe begint te maecken, met hoe veel volck d' invasie ende doortocht sal meenen te doen, hoe lange daermede meent besich te wesen; wat quantiteijt van rijst hij soude begeeren, dat door onse schepen ende jachten, sijn leger naegevoert soude worden, hoe verre ende tot wat plaetsen, wat macht tot sijne verseeckeringe van ons daertoe soude begeeren, ende vorders wat goede genegentheijt men in den Coninck t' onswaerts can bespeuren, off sich op onse adsistentie van de gemelte verseeckerde naevoeringe van rijst wel sij vertrouwende; waerin hem wel geassureert moeten houden, ende vorders bijsonderlijck ofte de gemoederen deser Balische volckeren soodanich sijn, dat men hebbe te verhopen, om met vrucht hare bekeeringe te voirderen, opdat niet alleen aen ons daervan met alle gelegentheijt rapport sout mogen schrijven, maer daervan alle goede ende pertinente kennisse d' Heere Vice-Gouverneur ARTUS GIJSELS ende den Raed in Amboijna te doen hebben.

Met lieff op Hitoe in Amboijna gearriveert sijnde (daer wij den schipper ordineren te anckeren, omdat wij meenen den Gouverneur GIJSELS daeromtrent sal wesen ende dat het jacht daer te gereeder sal sijn om promptelijck te mogen verseijlen, op soodanige tochten als vereijscht

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Gen
39
Gen.

MEMORIE VOOR D°. HEURNIUS, SEIJLENDE VAN BATAVIA, MET 'T JACHT SOUBORCH, OVER BALIJ NAER AMBOIJNA, OM OP DE LANDEN VAN CERAM, IN DE CONINCKRIJKEN VAN SALOU, SAMMET, SESOULOU, HATTIHOU ENDE ANDERE PLAETSEN, HET EVANGELIUM TE VERCONDIGEN, DE BLINDE HEIJDENEN 'T LICHT DER WAERHEIJT TOE TE BRENGEN ENDE DEN ALMACHTIGEN DOOR SIJNEN GENADIGEN SEGEN SIELEN TOE TE WINNEN.

In Balij met lieff gecomen sijnde, sult u spoedelijcken gelieven te vervoegen bij den Oppercoopman JAN OOSTERWIJCK, ende vernemen hoe de saecken daer all staen, wat apparentie daer sij tot 't optrecken des Conincks van Balij tegen den Mattaram, hoe verre daerin sij gehandelt, wat preparatiën daertoe begint te maecken, met hoe veel volck d' invasie ende doortocht sal meenen te doen, hoe lange daermede meent besich te wesen; wat quantiteijt van rijst hij soude begeeren, dat door onse schepen ende jachten, sijn leger naegevoert soude worden, hoe verre ende tot wat plaetsen, wat macht tot sijne verseeckeringe van ons daertoe soude begeeren, ende vorders wat goede genegentheijt men in den Coninck t' onswaerts can bespeuren, off sich op onse adsistentie van de gemelte verseeckerde naevoeringe van rijst wel sij vertrouwende; waerin hem wel geassureert moeten houden, ende vorders bijsonderlijck ofte de gemoederen deser Balische volckeren soodanich sijn, dat men hebbe te verhopen, om met vrucht hare bekeeringe te voirderen, opdat niet alleen aen ons daervan met alle gelegentheijt rapport sout mogen schrijven, maer daervan alle goede ende pertinente kennisse d' Heere Vice-Gouverneur ARTUS GIJSELS ende den Raed in Amboijna te doen hebben.

Met lieff op Hitoe in Amboijna gearriveert sijnde (daer wij den schipper ordineren te anckeren, omdat wij meenen den Gouverneur GIJSELS daeromtrent sal wesen ende dat het jacht daer te gereeder sal sijn om promptelijck te mogen verseijlen, op soodanige tochten als vereijscht

PERPUSTAKAAN NASIONAL

mochte worden) sal UE. hem bij gemelte Gouverneur off d'andere overhooffden, daeromtrent sijnde, vervoegen, ende soo daer soodanige geen en sijn, sult over landt naer Amboijna gaen, om de Hooffden die daer sijn, te spreecken ende aen denselve, mitsgaders de Broederen Bedienaers des Woorts, communiceren de redenen van uwe compste derwaerts, opdat met goede deliberatie ende rijpe voorbedachtheijt uwe Ed. incompste op Ceram behoorlijck ende met respect mach worden bevordert, sonder dat daerin eenige tijt versuijmpt worde, opdat alsoo te eer verhopen mogen te erlangen de vruchten van UEd. verscijndinge derwaerts.

Op dese UEd. uijtreijse met *Souborch* tot in Amboijna, sult uw slaepplaetse ende taefel nevens den schipper in de cajuijt hebben, dien wij bij instructie belasten, dat UEd. alle behoorlijck respect sal draegen; 't jachtken is cleijn, doch wij vertrouwen uwe discretie ende ervarentheijt, dat UE. naer de gelegentheijt van saecken, voor den corten tijt, genoechsaem sult connen voegen ende schicken.

De middelen tot Ceram tot UE. onderhoudt, ordineren wij aen den Heer GIJSELS, dat u volgens de ordre van de Comp^e. behoorlijck worde versorcht, soo voor UEd. persoon ende den Proponent, alsmede voor drie leerlingen, die medenemende sijt, ende soodanige slaef als tot cock van doen soudt mogen hebben. Gelieff naer uwe gewoonte alles soo discretelijck ende streckelijck te menagiëren, als UEd. sijn toevertrouwende.

In wat voegen de beginselen van 't Christendom op Ceram best sult mogen voirderen, hoe daer inleijdinge doen sult, de gunste van de grooten best capteeren, ende de harten van de principalen tot u trecken; sullen u in desen niet voorschrijven, maer 't selve op u goet beleijt en de vreese des Heeren gerustelijck vertrouwen, te meer uijt onse mondelinge discoursen in UEd. genoechsaem bespeurt hebben, dat alle uwe aenleijdinge naer ons oordeel wel gefondeert sijn, daerom oock te meerder verhopen, dat Hij u vroom voornemen met sonderlinge vruchtbaerheijt ende menichvuldigen aenwas genadelijck sal segenen.

Met de Heere GIJSELS, die voor desen versocht heeft, dat UEd. persoon derwaerts soude gebruijcken, sal UEd. alles wel overleijden ende van sijn Ed. verstaen, waer 't beste sal wesen de beginselen aen te vangen, alsoo 't dient te geschieden, daer men de meeste hoope heb-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

ben sal, om spoedich goede vruchten te doen, door resolutie des Raeds aldaer, met advijs van de bijwesende Predicanten.

De Heere der Heijrscharen gelieve u Christelijck voorneemen te segenen, tot sijnen loff, prijs ende eere, salicheijt der Heijdenen, voirderinge van des Comp^e^. welstand ende vertroostinge uwes gemoeds. Amen.

Actum in 't Casteel Batavia,
desen jongsten Februarij, A°. 1633.

INSTRUCTIE VOOR DEN COMMANDEUR JOCHEM ROELOFSZ. VAN DEUTECOM, CAPITEIJN VAN EEN COMP^E^. INFANTERIE ETC.; VERTRECKENDE VAN BATAVIA NAER BALIJ, TOT VOIRDERINGE VAN DES COMP^S^. SAECKEN, ACHTERVOLGENS DESE INSTRUCTIE, MET DE JACHTEN BATAVIA ENDE NEGAPATAM.

Op wat hoope wij den 7^den^ Februarij passato, van hier gesonden hebben den Oppercoopman JAN OOSTERWIJCK, met het jacht *Texel* naer Balij, sal UEd. sien bij de copie sijner Instructie, als mede bij de copie des brieffs aen den Coninck van Balij, nevens hem geschreven.

Item uijt de missive aen den voors. OOSTERWIJCK derwaerts gesonden, den eersten deses, met Dominé HEURNIUS in het jacht *Sonborch*, mitsgaders het artijckel onses brieffs, aen den Vice-Gouverneur van Amboina AERT GIJSELS, met het voorschreven jacht geschreven, van alle dewelcke UEd. neffens dese copie gegeven hebben; opdat daer uijt niet alleen sout sien, waerop gemelte beseijndinge is gefondeert, maer oock wat ordre gegeven hebben, om door alle bij te brengen middelen dese saecke te seconderen, soo de resolutie des Coninex van Balij mochte wesen om ernstelijck ende spoedich eene couragieuse invasie in 't landt van Java, op onse aengeboden hulpe ende adsistentie, tegens onser beijder vijand te doen.

Wij verstaen gesaementlijcken dat gemelte invasie de considerabelste,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

gereetste ende oncostelijckste middelen is, waerdoor des Comp^. stant in Batavia soude cunnen comen in eene groote verseeckertheijt, niet alleen door de veijligheijt des Mattarams, maer omdat deselve sonder onse hulpe bij gemelte Coninck van Balij noijt en soude bij der hant genomen sijn geworden, ende dat de duchtinge van gelijcke jaerlijcx te doene invasiën den Mattaram mochte doen desespereren van de hulpe der Portugesen, die dese jaere wederom derwaerts ambassade doen, ende consequentelijcken van Batavia's conqueste, ende dat wederom met ons mochte trachten ende soecken in vruntschap te comen. Item dat wel eenige Javaense Heeren hem mochten affvallen ende onse protexie versoecken, als vernemen sullen machten van vijanden op Java, die den Mattaram niet alleen egaleren, maer door onse adsistentie exederen.

Ende in alle gevalle, dat daerdoor ongetwijffelt voor belegeringe desselvige Mattaram sullen wesen bevrijt, mitsgaders soodanige quantiteijt van veroverde Javaenen becomen, dat onse gevangene tegens deselve vrij sullen crijgen ende noch veele overhouden, om onse noch te maekene Bataviase wercken ende de verhooginge van gronden te effectuëren, alsmede om Amboijna ende Banda eenige van de jongste tot peupulatie ende aenwas te mogen toeseijnden.

De oorsaecke tot bevorderinge ende aenvoeringe deser oorloge is in alle rechtmaticheijt gefondeert, alsoo die practiseren jegens den Mattaram, die een tiran is ende sich meester maeckt door macht, van landen ende volckeren, daar geen recht ofte pretentie op is hebbende, sijnde in ons regardt perfidieus; nademael onder witte vlagge trouloosliicken ons volck heeft overvallen, soo die in sijn lant gesonden waeren, om van vrede te handelen ende bloedstortinge te weren, (welcke ons volck hij, t' onser smert, spijt ende schande, als noch gevangen is houdende), ende bovendien dat hij ons tracht te verdrijven, van het lant dat geconquesteert hebben op die geene die ons trachtteden te vermoorden, ende van alle middelen te berooven, ende sich daartoe onmachtich vindende, onse erfvijanden tot hulpe ende adsistentie is versoeckende, waardoor wij verhoopen ende vertrouwen, den rechtvaerdigen Godt dese goede saecke voirderen ende segenen sal.

Als u met lieff in Balij gecomen sult wesen, soo sal UEd. aldaer we-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

sen de eerste persoon, ende hebben in alle vergaderinge van Raden de présecance boven den Oppercoopman JAN OOSTERWIJCK, ende sulex ten aensien UEd. daer geordineert sijt te blijven, bijaldien den Coninck geresolveert is den tocht op Java te doen, om alsoo UEd. respect ende aensien voor den Coninck te meerder soude wesen. Echter ordonneren wij UEd. wel expresselijck bij desen, dat UEd. sult draegen statich, seedich ende nederich, met al sulke respect dragentheijt aen den Coninck en sijne grooten, dat haere gunst ende genegentheijt t' uwaerts sulex mochte verbinden ende verobligeren, als in dusdaenige gelegentheijt vereijscht wert, opdat die tot sijnen aentocht gevoirdert worde door alle het geene bij ons daertoe eenichsints gecontribueert soude mogen werden.

Soo S^r. JAN OOSTERWIJCK met de adsistentie van S^r. JURIAEN COURTEN, schepen deser stede, den Coninck soo verre niet en mochten hebben connen brengen, om gemelte aentocht bij der hant te nemen, door eenige difficulteijten, daerover sij niet en souden hebben derven beslissen connen, soo sal UEd. tot facilitatie bijbrengen met alle u vernuft, dexteriteijt, oordeel ende capaciteijt, alle 't geene UEd. daertoe sult connen contribueeren; mits dat geen service nochte beswaerlijcke conditie aen en gaen, die aen UEd. goet beleijt blijven vertrouwende.

Voorwaer de aenbiedinge van hulpe, die wij den Coninck van Balij doen, is boven maete groot ende die hem bij niemant en soude connen gepresteert worden. Onse prerogativen, die wij bij hem daer vooren soecken te bedingen sijn geene, altoos, de te conquesteren landen staen wij hem toe te houden, sonder dat daerop eenige gerechticheijt sullen pretenderen, stellende aen sijne beleeftheijt, wat soulagement hij ons sal toevoegen voor soodaenige verseeckerde adsistentie als wij hem doen, ende dat voorcerst maer begeeren een goet aental van de te veroveren volckeren ende eene groote perthie vaertuijch om t'onsen diensten te gebruijken etc., dat men ons seijt bij hem naer sijn sin ende wensch sal wesen, nademael soo machtich van volck is, dat geene menschen van doene heeft, hem ende sijn grooten ongelegen sijn. Ende naemaels bij wijdere en voirdere invasie, door den Coninck van Balij op Java te doen, souden wij te letten hebben, naer exigentie van saecken, wat wijders in billijckheijt, rechtmaeticheijt ende behoorlijckheijt tot sijnen minsten mis-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

noegen uijt de conqueste te voirderen ende te procureren soude mogen hebben.

Om gemelte Coninck van Balij tot voorschreven tocht te animeeren, stelt hem voor de gelegentheijt des Mattarams, sijn quaden raet in 't demanteleren van alle vaste steden op Java ect. als sijn Soribaija, Passarouan, Gricee, Sidaijo, Tuban ende veele meer andere plaetsen, daer mede hij meende Java voor hem te verseeckeren; sonder te dencken dat soo grootmachtigen vijandt als den Coninck van Balij is, 't selve naemaels tot groot voordeel soude connen gedijen, als die geadsisteert wiert met die geene, die sijn leger in alle verseeckertheijt provisiën soude connen naervoeren. Wiens onderdaenen belliqueuser, machtiger en beter soldaeten sijn als de Javaenen, die hun wel schaemen mogen van soo gering verrichten, als in twee belegeringen van Batavia hebben gedaen, daarin wel duijsent mannen heeft verlooren, tegens eene van d' onse, die se soude mogen hebben gevelt; sijnde telckens met al sulcke schande vertrocken, dat noijt eenich van onse geringste plaetsen heeft connen verweldigen, overrompelen ofte vermeesteren. Item dat hij van sijn beste soldaeten heeft verlooren in dese sijne aentochten, soo wij gesien ende bevonden hebben, alsoo sijn volck in de eerste belegeringe meerder couragie als in de tweede hebben getoont.

Wijders dat als hij Coninck van Balij sich meester gemaeckt hebbende van Java tot aen de Boekit, (Gricee) dat overvloedicheijt sal hebben van de schoonste ende bequaemste rijstlanden, die op heel Java sijn gelegen, daer hij sijn volck gevoechelijck sal connen onderhouden, ende dat onser schepen adsistentie Sijne Majest: doorgaens soo veele toevoegen sullen, als onse gelegentheijt sal connen lijden. Ende om sulcx te meer te bethoonen, draecht hem voor hoe UE. persoon ende ons gewelt van Batavia, expresselijck platboomich getimmert vaertuijch, om des Mattarams reede te insisteren ende sijn vaertuijch te distrueren, derrewaerts seijndende sijn, met het schoonste ende bequaemste geschut, dat in onsen heelen Staet van India sijn hebbende. Wijders dat oock in alle quartieren daer 't gelegen is, ordre hebben gestelt, om onse schepen ende jachten voor Balij te doen comen, opdat den noodigen rijst sijn leger soude mogen naervoeren. Dat ons sulcx in toecomende jaeren soo wel

PERPUSTAKAAN NASIONAL

niet en sal gelegen comen, omdat als nu de saecken daer naer hebben getracht te derigeren, alsoo andere exploicten met deselve schepen te doen, alleen om dese saecke uijtgestelt hebben.

Dat hij door 't aenvangen sijns vigoureusen tocht op Java, jegens sijnen ende onsen vijandt den Mattaram, ons sal verbinden, om met hem te maecken een vaste verbintenisse, tot reciprocque adsistentie sijner vijanden, jae selffs den Coninck van Maccasser, die wij vernemen t'onser leetwesen, dat hem het lant van Bima heeft affgenomen; eijndelijcke dat wij staet van sijnen staet sullen maecken, ende daer vooren soodanige sorge draegen, als voor den onsen.

Dese soodanige ende dergelijcke beweechredenen sal UEd. gebruijcken, om den Coninck tot de vigoureuse aentocht spoedich te verwecken, ende alsoo wij in veele saecken hebben gespeurt, dat hij is van een genereus gemoet, soo sult hem mogen aenbieden, een gedeelte ofte het geheel van de twee hondert roers, die UEd. hiertoe sijn medegegeven, met het nodige cruijt, scherp ende lont, onder soodanige recompense van een goede quantiteijt rijst, als in reden sal connen bestaen, het sij dan de roers bij leeninge, ofte andersints in eijgendom. Tot vereeringe van den Coninck sijn UEd. nu medegesonden een schoon vat Spaense wijn, die hem uijt onsen naeme, met alle behoorlijcke respect, presenteren sult.

Alle omstandicheden van redenen ende weder redenen, die in dese bevindinge ende voirderinge van saecken soude mogen ofte connen voorvallen, sullen wij niet voornemen met artikelen te comprehenderen, ofte UEd. bij dese onse Instructie daeraen te binden, maer wij sullen u goet oordeel ende capaciteijt vertrouwen, dat alles sult trachten te vervoirderen, als u ten beste van de Comp^e. toevertrouwt wert, soo nae aen de intentien deser onser Instructie, als eenichsints geschieden sal connen.

Op UEd. aencompste aldaer sal S^r. JAN OOSTERWIJCK herwaerts comen, alsoo hem noodich van doen hebben tot den handel van de Westcuste, waertoe het schip de *Beels* geprepareert ende gereet gemaeckt wordt. Over sulex sal hij hem herwaerts voegen met het jacht *Negapatam*, dat neffens UEd. expres hiertoe herwaerts sijn seijndende, ende soo het jacht *Texel* mocht gelaeden wesen omme herwaerts te comen,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

het sal ons mede seer aengenaem wesen, dat het op 't spoedichst herwaerts come, om het selve elders te gebruijcken.

Tot naervoeringe van den rijst voor des Coninckx leger, destineren wij *Schiedam*, soo die daer mochte wesen gearriveert, soo niet, den *Brack*, die daer van Amboijna sal comen, neffens de jachten *Ceijlon*, *Coetchin*, *Mocha* ende *Macco*, mitsgaders ons gewelt van Batavia. Ende op dat des Coninckx vaertuijch onse vloote mede te waeter soude mogen volgen, als den Coninck in den aentocht sal wesen, soo blijven wij van meeninge, als wij door *Negapatam* advijs sullen hebben becomen, dat het des Coninckx ernstige meeninge sij om derwaerts te seijnden, nevens twee ofte drie sloepen, eenige van de jachten, *Souborch*, *Sloterdijck*, *Boven-Carspel* ofte andere, opdat alsoo het gemelte vaertuijch des Coninckx van Balij, ende het convoij derselve, in alle seeckerheijt het leger te waeter soude mogen volgen, ende alsoo sijn vaertuijch doorgaens door stercke roeijers meest gevoert wert, soo sullen deselve oock noch veele goede commoditeijten aff ende aen connen vaeren, soo wel affte meten ende lichtelijcken begrepen can worden, ten aensien het Oostelijck mouson aldaer, nevens schoon ende drooch weder, doorgaens is gevende seer slecht waeter.

Hoe alle Indische Coningen ende volckeren traech sijn in haere aen te vangen saecken, leert ons d'ervaerentheijt; ende om dese traecheijt, soo die bij den Coninck van Balij mede mochte wesen, voor te comen, sal UEd. met alle doorsichticheijt, heuscheijt ende modestie ende gauwicheijt denselven Coninck soecken te alligeren ende aen te porren, met soodanige ende diergelijcke redenen, als hier vooren aangeroert sijn.

Doch gelijck alle werelts saecken haere obstaculen object sijn, ende het soude mogen comen te gebeuren, dat den Coninck desen jaere niet soude connen resolveren gemelte tocht bij der hand te nemen, wat inductien, persuasien, aenraedingen ende presentatie van adsistentie UEd. daertoe mochte gebruijcken, soo sult hetselve discretelijck ten goede duijden, ende moderatelijck dissimuleren, bevorderende dan, dat alle de voorgemelte jachten, soo geordineerd sijn om Balij aen te doen, alsmede *Batavia*, van daer herrewaerts op 't spoedichste mogen affgevordert werden, sonder daer eenige tijt noodeloos stil te leggen, met soo veel rijst,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

als doenelijck sij ende soo veele jonge beesten ende verckens, als gevoechelijcken sal connen geschieden, waertoe wij nevens desen een cargasoen, monterende omtrent de vijff duijsent gulden, mede gegeven hebben, om door den Ondercoopman CAREL KINA, die wij ordineren aldaer te blijven, tot dat het jongste jacht van daer vertrecke, daermede hij herwaerts comen sal, naer UEd. ordre soo lange daer wesen sult, geemploijeert te werden; ende sal UEd. dan selven herrewaerts in sulcke gevalle trachten te comen met de eerste jachten die van Amboijna daer aen comen sullen, ofte met *Batavia* off *Texel*, om uwen persoon te mogen gebruijcken in andere saecken, daer den dienst van de Comp^{e}. sal mogen vereijschen, trachtende van den Coninck te scheijden met alle beleeftheijt, om hem in toecomende te annimeren ende te encourageren tot het geene als nu niet soude connen resolveren te doen, op hoope dat het nochmaels bij der hant sal nemen. Ende sullen wij dan alle de gemelde jachten gebruijcken om Malacca te besetten, ende daertoe onse besendinge aen den Coninck van Atchin metten aller eersten soecken te derigeren, om hem tot de belegeringe van die plaetse, daertoe hij sich sonderlinge toegenegen heeft getoont jegens onsen gedeputeerde Capiteijn STADTLANDER, met alle goede conditien, spoedich aen te leijden, dewijl de Portugesen voorleden jaer geene adsistentie van caraquen ofte volckeren uijt Portugael becomen hebben; opdat alsoo door den eenen ofte den anderen middel, onse vijanden mogen worden gecrenckt, met dese jachten, die nu bequaemelijcken mannen connen, ende onbequaem sijn, om goederen van importantie drooch te voeren, ofte om bequaeme cargasoenen daerin te mogen bergen.

Wij belasten u ten hoochsten geen volck te lande den Coninck bij te setten, alsoo te swack sijn om in dese landen de Indianen te volgen, ende soo hij sulex mochte versoecken, UEd. sal 't excuseren, met de bequaemste ende sachtste middelen mogelijcken sijnde, ten waere datter vijff ofte ses bequaeme borsten waeren, die hiertoe selfs mochten genegen sijn, die dan 't selve toestaen meucht.

Wat quantiteijt rijst den Coninck van Balij voor sijn leger naergevoert sal dienen te worden, connen wij qualijck conjectureren, alsoo oncundich sijn van 't getal des volcks waermede hij optrecken sal, hoe veel tijts uijt sal meenen te sijn, wat sleep ofte treijn het leger sal vol-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

gen, wat onderwege sal mogen vinden, ende hoeveel ijder hooft van sijn volck daegelijcx van doene sal hebben.

De jachten, 'als den *Brack*, *Batavia*, *Ceijlon*, *Coetchin*, *Mocha* ende *Macao*, sullen naer gissinge mogen voeren in drooch weder, soo daer gestaedich sult hebben in 't aenvangen ende geduijrende den tocht des Coninkx, tusschen de vijff en zes hondert lasten rijst, als:

100 den *Brack*.
180 *Ceijlon*.
100 *Coetchin*.
40 *Mocha*.
70 *Macao* en
50 *Batavia*.

540 Lasten.

Ofte gemelte Coninck sal hebben eenige joncken ofte andere vaertuijch, daerin eenige rijst gescheept sal connen worden, om het leger onder ons convoij te volgen, sijn onbewust, doch eer men soude mogen duchten voor gebreck, soo sal dienen versorcht, dat, soo haest als eenige jachten ledig sijn, dat se met de lantwinden, wederom trachten tot aen Panarucan ofte voorder op te comen, om op nieuw weder haere rijstladinge in te nemen, ende bij UEd. te comen, waertoe dan den Coninck alle goede ordre sal dienen te stellen.

Soo onse Siamse schepen gecomen sijn, wij en souden niet vreempt sijn, om het *Wapen van Hoorn* met alle sijne volle rijstlast tot aen Gricee te seijnden, om noodich sijnde, denselven aen den Coninck bij leeninge te laeten gebruijcken, om alsoo van onse sijde alles te contribueren, dat tot deese groote saecke noodich mochte wesen. Omtrent Jortan, Gricee ende Bockit is meenichte van vaertuijch. Soo den Coninck daaromtrent compt, versorcht dat alle het bequaeme, soo cleijn als groot in malcanderen gestout, ons mach toecomen, dat met het Oost mouson seer gevoechelijcken sal connen geschieden; ende alle de gevangenen, die den Coninck ons sal toevoegen, laet die mede wel bewaert ende in een scheepsruijm wel verseeckert, herwaerts comen, mits

PERPUSTAKAAN NASIONAL

dat van waeter tot drincken soo wel versorcht werden, dat in geen gebreck comen te vervallen.

UEd. sal met *Batavia*, *Negapatam* ende de *Sloep* sijn vaerwaeter opnemen, dicht langs de custe van Java en verder tusschen Madura en Java heenen, bij Gricee inseijlende, dat het gerechtste vaerwaeter is, trachtende onderwegen de subjecten des Mattarams alle mogelijcke affbreuck te doen.

Wij werden bericht dattet tusschen den hoeck van Madura ende Java, bij Noorden Gricee, bij het eijlandecken aldaer gelegen (dat men in 't inseijlen aen stierboort leggen laet) seer verdroocht is. Daer pleecht te sijn omtrent de 15 voet waeters. Laet hetselve in passant met aendacht diepen, het lood gestadich gebruijckende, om ons daervan pertinent bescheijt te mogen toeseijnden.

Weest voorsichtich in 't voorbijseijlen van de hoecken van Carimon ende Schaedelijcke hoeck, alsoo de groote droochte 't zeewaerts hebben, als den Commandeur DEUTECOM, op sijn tochten met sloepen gedaen, bevonden heeft. Doch dewijl de cracht des Wester mousons is gepasseert, soo sult, als wij verhoopen, veel mooij weêr hebben, daardoor de Javaensche custe nochte hoeht van Japara niet sullen hebben te schroomen, om alsoo in passant te beter occasie te hebben tot affbreuck van alle Mataramse Javaenen ende Portugesen, soo sult mogen rescontreren; waertoe ende insonderheijt tot de bevoirderinge van dese treffelijcke saecke wij UEd. veel geluck toewenschen.

Actum in 't Casteel van Batavia,
desen 9 Maert, Ao. 1633.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Commissie voor den Capiteijn
JOCHEM ROELOFFSZ. VAN DEUTECOM.

HENDRICK BROUWER, GOUVERNEUR-GENERAEL. WEGEN DE HO: MO: HEEREN STAETEN-GENERAEL DER VEREENIGDE NEDERLANDEN, SIJNE VORSTELIJCKE GENADE FREDERICK HENDRICK, PRINCE VAN ORANGIËN, GRAVE VAN NASSAU ETC. MITSGADERS DE EDELE HEEREN BEWINTHEBBEREN, DER GENER. VEREEN. NEDERL. GEOCTR. OOST-IND. COMP^E^. IN INDIA, ALLEN DEN GEENEN DIE DESEN SULLEN SIEN OFTE HOOREN LESEN, SALUIJT, DOEN TE WETEN.

Alsoo wij ten dienste van de Generale Oost-Ind. Comp^e^., met advijs van de Raeden van Indiën, goet gevonden ende geresolveert hebben, om naer Balij te seijnden den Ed. JOCHEM ROELOFFSZ. VAN DEUTECOM, om als onse Overhooft ende Commandeur het opperste gebiet te hebben over alle schepen, jachten en volckeren, die achtervolgens onse ordre voor Balij sijn bescheijden te verscheijnen, om deselve te emploijeren in conformité van onse Instructie, ten besten dienste van gemelde Oost-Ind. Comp^e^., tot toevoer van provisie voor 't leger des Conincks van Balij, als mede in 't administreren van Justitie over gemelte schepen, jachten ende volckeren als andersints; soo is 't, dat wij mits desen ordonneren, belasten ende gebieden, aen alle Oppercooplieden, Capiteijnen, Schippers ende voorts alle mindere Officieren, soldaeten ende bootsgesellen egeene uijtgesondert, aengemelten JOCHEM ROELOFFSZ., soo op de reijse in 't gaen ende keeren, als in Balij ende omliggende plaetsen, daer vooren te erkennen ende te respecteren, alsoo wij 't selve ten dienste van gemelte Generale Oost-Ind. Comp^e^. alsoo bevinden te behooren.

Actum in 't Casteel Batavia,
desen 9 Maert, A°. 1633.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Aen den Coninck
van Balij.

HENDRICK BROUWER, GOUVERNEUR-GENERAEL WEGEN DEN STAET DER VEREENIGDE NEDERL. IN INDIË, SEYNT AEN DEN GROOT-MACHTIGEN CONINCK VAN BALIJ, SIJNE VRUNDELIJCKE GROETE, WENSCHENDE AEN SIJNE MAIJESTEIJT GELUCK ENDE WELVAEREN OP DE AERDE ENDE VICTORIEUSE OVERWINNINGE SIJNER VIJANDEN.

Groot mogenden Coninck!

Het groot vertrouwen dat wij hebben op Uwe Maij^ts^. groote macht ende cloeckmoedicheijt, om sijner vijanden affbreuck te bevoirderen, doet ons gelooven, dat spoedelijcken sult gelieven bij der hant te nemen een geweldigen doortocht op Java tegens den Mattaram te doen, waertoe wij bij Uwe Maij^t^., door onsen Commissaris JAN OOSTERWIJCK, hebben laeten aendienen onsen dienst ende hulpe, om in alle verseeckertheijt, in spijt des Mattarams, Uwe Maij^ts^. leger naer te voeren, soodanige quantiteijt rijst, als daertoe noodich sout mogen hebben. Ende om Uwe Maij^t^. te meer te verseeckeren van denselven onsen dienst, hulpe ende adsistentie, soo seijnden aen Uwe Maij^t^. onse vermaerden Capiteijn ende Commandeur JOCHEM ROELOFFSZ. VAN DEUTECOM, met ons oorlochschip *Batavia*, dat expres is getimmert om des Mattarams vaertuijch te vernielen, met noch een jacht, om ons metten eersten advijs te brengen van Uwe Maij^ts^. goede resolutie. Welcken onsen Commandeur wij geordonneert hebben tot Admirael van alle onse schepen ende jachten, die wij van veele plaetsen bescheijden hebben voor Balij te comen, om denselven tot den dienst van Uwe Maij^t^. met alle goede ordre te gebruijcken. Maer verhoopen wij, dat de subijte ende schielijcken inval van Uwe Maij^t^. in Java, ende dese onse groote spoedige adsistentie, die wij doen tot Uwe Maij^t^. verseeckertheijt, den Mattaram soo seer sal ver-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

baest maecken, dat daerdoor te lichter sal sijn om te verwinnen, insonderheijt nu hij de beste ende sterckste steden op Java, soo van Sourabaija, Passarouang, Gricee, Sidaijo, Tuban ende meer andere, heeft omgeworpen ende verdistrueert, daerdoor te min tegenstant tegens Uwe Maij^{t}. sal connen worden gedaen.

Als nu is bij den Mattaram een gesant van de Portugesen, die groote belofte doet van hem te waeter tegens ons te helpen, maer wij hoopen daertoe te laet sal comen, ende dat Uwe Maij^{ts}. vaerdicheijt der Javanen traecheijt sal prevenieeren. Tot meerder verseeckeringe van Uwe Maij^{ts}. victorien, hebben onsen Commandeur eenige schoone roers, cruijt, cogels ende lont medegegeven, om Uwe Maij^{t}. daermede te gerijven, soo sijne soldaeten daermede weeten om te gaen. Ende tot een wis pant onser vrundschap, seijnden Uwe Maij^{t}. een tonne van onsen besten wijn: gelieft hetselve in danck aen te nemen.

Ende ons voorders refererende aen denselven onsen Commandeur, sullen desen besluijten ende gestadich blijven uwen getrouwen vrunt.

Actum in 't Casteel Batavia,
desen 9 Martij, A°. 1633.

Aen JAN OOSTERWIJCK, Oppercoopman,
jegenwoordich op Balij, met het jacht *Batavia*,

Eersaeme, lieve, besondere!

Alsoo den tijt daegelijcx is naeckende, dat UE. nootsaeckelijcken tot bevoirderinge van handel op de West-custe van Sumatra dienen te gebruijcken, waertoe het schip de *Beets* jegenwoordich meest gereet sijn hebbende, ende wij gaerne wel gevoirdert saegen de saecke des Conincks van Balij, om een geweldigen aentocht door onse hulpe op Java aen te vangen, waertoe wij verstaen hooch noodigh aldaer een bequaem ende aensienelijcken persoon dienen te houden, ervaeren in Militie ende Zeevaert, om het commandement te hebben over de schepen ende jachten,

PERPUSTEKAAN NASIONAL

die wij geordineert hebben voor Balij te comen, ende daerenboven dat gemelten Coninck wel geassureert ende verseeckert dient te sijn ende blijven, van de goede ende verseeckerde hulpe, soo wij aen sijn Maij^t. door UE. hebben doen aenbieden; soo hebben geresolveert derwaerts te seijnden den Capiteijn JOCHEM ROELOFFSZ. VAN DEUTECOM, met onse jachten *Batavia* ende *Negapatam*, om als onsen Commandeur achtervolgens onse Commissie, deselve qualiteijt ende dienst aldaer waer te nemen; begeerende dat UE. hem daervoor erkennen ende aennemen sult, hem cederende de preséance ende voorsittinge in den Raet, ende in alle andere besoignes die daer mochte voorvallen, geduijrende den weijnigen tijt, die daer t' saemen wesen sult. Opdat sijn respect bij den Coninck ende grooten van Balij, te meerder ende aensienelijcker mach wesen, naedemael hij geordineert wert daer te blijven, waerdoor nootsaeckelijcken met behoorlijcken aensien voor den Coninck dient te comen. Ende alsoo u niets altoos aen Balij vreese gelegen is, ende wij uwe discretie vertrouwen, dat den dienst van de Comp^e. sult prefereren voor alle eersuchticheijt, soo sullen u met ons jacht *Negapatam*, dat expres daertoe derwaerts gesonden wert, alhier op 't spoedichste verwachten, verhoopende dat ons de aengenaeme tijdinge sult brengen van des Conincks goede, ernstige ende wel geresolveerde resolutie, alsoo wij dan noch gaerne eenige sloepen ende jachten souden seijnden, voor 't doorwaijen des Oostelijcken mouson, omtrent Griece ende Jortan, om onse vloot daer te resconteeren, het Mattarams vaartuijch te ruineren, ende het vaerwaeter voor den Coninck van Balij's onderdaenen, tot dienste sijns legers, te meer te bevrijden.

UE. sal met gemelte jacht *Negapatam* sijne reijse herwaerts aen bevoirderen bij Noorden Madura heenen, sonder binnen door tusschen Java en Madura te seijlen, opdat door de swackheijt van 't selve jacht, door 't Javaens ende Portugees vaertuijch, dat daeromtrent mochte houden, niet overvallen ofte overrompelt soudt mogen werden, ende men alle voorsichticheijt dient te gebruijken, om schaede ende schande te voorcomen. Sijnde onse meeninge de saecke wat seeckerachtich te beleijden, ende ons volck, dat ons waert ende costelijck is, niet roeckelooslijcken te hasarderen ende in ongemack te brengen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Brengt ons met *Negapatam* soo veele verckens ende beesten mede, alle jonck goet, als gevoechelijcken ende sonder eenigen tijt te versuijmen, sal connen geschieden, om soo veel nut van de reijse te trecken als doenelijcke sij, ende weest voirder den Almogende bevolen.

Actum in 't Casteel Batavia,
desen 9 Martij, Aº. 1633.

INSTRUCTIE VOOR DE OPPERHOOFDEN DES JACHTS DE SONNE, OM OP HET ALDERSPOEDICHSTE MET HAEREN VOLLEN RIJSTLAST, SOO VAN SIAM GECOMEN SIJN, TE SEIJLEN NAER AMBOIJNA.

Tot meerder provideringe van onse quartieren in Amboijna, achtervolgens onse toeseggínge met alle schepen derwaerts geschreven, soo seijnden ul. met de volle rijstlast, soo Godtloff van Siam hier gebracht hebt, derwaerts. Over sulex recommanderen ul., dat naer u alderuijterste vermogen, alle vlijticheijt wilt aenwenden, om spoedich aldaer te comen; vertreckende aenstaende nacht met het begin des lantwints om doch egeene tijt meer te versuijmen.

Door onvoorsichticheijt in 't seijlen sijn voor desen verscheijden schepen vervallen op Boomkens eijlant, daerom ul. mits desen ordineren, wel ende naerstelijck uijt te sien ende gissinge te maecken om tusschen het selve eijlant ende de custe van Java door te seijlen, dat van de West seeckerder can geschieden, dan als men van oosten compt, om dat de stroomen de Javase custe volgen, ende de droochte van Carimon ende Schaedelijcken hoeck beter van de West als van de Oost connen gemijdet worden, door het zuijdelijck ontvallen van deselve custe, soo als d' ervaerentheijt doorgaens geleert heeft.

Het rechte vaerwaeter is te houden op 6¼ gr. Z. Br., als men Boomkenseijlant gepasseert sij, ende alsoo 't crachtichste des Westelijcken mousons verloopen is, sult dienen de wint te soecken, naer dat sich de lucht vertoonen sal. 't Is seecker dat de West passaet op dese hoochte,

PERPUSTAKAAN NASIONAL

omtrent des vaerwaeters meeste diepte, aldermeest vinden sult, daerom Ul. raeden bij Noorden Madura om te loopen, als tusschen hetselve ende Java door van de Amboijnse reijse soudet mogen versteecken raecken, dat ons ende die van Amboijna te verre buijten gissinge soude gaen.

Ten eijnde van Madura gecomen wesende, sult dan cours om de Zuijdt stellen, bij 't Oosteijnde van 't selve heenen; laetende een cleijn eijlandecken aen de Madurase custe, dat is, aen stierboort leggen, alsoo 't daer tusschen beijden ondiep is, ende seijlen dan voorts bij de wint over, om de Zuijdt, om bewesten de straet van Balij, Java uijt 't gesicht te crijgen, alsoo tot Balamboangh sult moeten overloopen, om onse brieven aldaer aen den Coopman JAN OOSTERWIJCK te bestellen, ende met prompte antwoorden op deselve, sonder na die meer als eenen dach te vertoeven, naer Amboijna te seijlen, langs de Noortcuste van Balij, Lombock, Sumbawa ende voorbij het steenige eijlandeken Batatara, soo verre om de Oost, als u de wint sal dienen, alwaer 't dat op de hoochte van 7 gr., Amboijna Noort van u sout mogen comen te crijgen, gissinge maeckende om in alle manieren, in 't oversteecken om de Noort, bij Oosten Amboijna te vervallen, ende het lant van Ceram in 't gesichte te loopen; opdat soo u de Oostelijke winden mochten comen te bejegenen, dat verseeckert mochte sijn, Amboijna meucht crijgen ende voor Hitoe ten ancker te comen, waeraen ons in 't bijsonder is gelegen. Daerom u in desen recommanderen soo veele vlijt ende naerstichcijt aen te wenden, als u eenichsints mogelijcken sij, waer aen de Comp^e. sonderlinge dienst geschieden sal ende ons een groote aengenaemheijt, die ongetwijffelt tot voirderingh gedeijen sal, dat u oock mits desen vastelijck toeseggen, mits dat uwe voirdere comportementen sulcx mogen meriteren.

Omtrent Amboijna comende, sult trachten (als geseijt is) om voor Hitoe ten ancker te comen, daer omtrent wij vermoeden dat den Vice-Gouverneur AERT GIJSELS vinden sult, aen den welcken onse brieven sult overleveren ende aldaer naercomen alle soodanige ordre en bevelen, als u door denselven soude mogen opgeleijt worden, het sij van lossen, herlaeden, verseijlen van d'eene plaetse of d'andere, soo als sulcx mochte wesen. Ende in 't weder herwaerts comen, nemen andermaels uwen cours langs Terra Alta heenen, om Balij aen te doen ende te vernemen, wat

PERPUSTAKAAN NASIONAL

ordre wij daer soude mogen hebben gestelt, om eenige vordere dienst van u te trecken, ofte dat ons van daer soude mogen toebrengen eenige jonge verckens ende beesten, soo daer geordineert hebben op voorraet te coopen; U daermede soo veel belemmerende als eenichsints geschieden can, om Batavia van verversinge te vervullen, ende dat ons door uwen toevoer te wellecomer meucht wesen, dewijle doch apparent met schoon weder van Balij herrewaerts comen sult, naedemael het wesen sal in 't beste saijsoen des Oostelijcken mousons.

Ul. sijn geprovideert voor 36 man met alle nodige provisien, voor vier maenden, maeckt dat alles strecken mach als naer behooren, ende weest vorders Gode bevolen. Ofte het gebeurde, sulex dat wij niet en vertrouwen, dat ul. tot Amboijna niet en sout connen comen te geraecken, niettegenstaende daertoe sout mogen hebben aengewent alle de mogelijcke devoiren doenelijcken sijnde, soo sult dan in 't herwaerts keeren als eensdeels boven geroert is, wederom Balij aendoen, om te achtervolgen soodanigen last ende ordre, als u door den Commandeur DEUTECOM soude mogen werden bevolen.

Actum in 't Casteel Batavia,
desen 11 Maert, Ao. 1633.

Aen den Commandeur JOCHEM ROELOFFSZ. VAN DEUTECOM
ofte
aen JAN OOSTERWIJCK in Balij.

Eersaeme, lieve, besundere!

De bovenstaende is copie onser jongste met ons jacht *Souborch*, desen dach met ons jacht de *Sonne* gaende, waerinne seijnden omtrent de 80 lasten rijst naer Amboijna, alsoo ons in 't selve op gisteren van Siam is toegecomen, ende ten aensien de zeevaert veele subjecten onderworpen sijn, ofte *Souborch* ('t welcke wij beter verhoopen) eenich ongelegentheijt onderwege overquame etc. Wij oordeelen daer aen ten hoochste gelegen sij, om die van Amboijna van de resolutie des Conincks van Balij volcomen

PERPUSTAKAAN NASIONAL

advijs te geven, opdat de jachten, geordineert om daer te verschijnen, niet mochten achterblijven, tot verachteringe van dit groote desseijn. Soo hebben dit voorschreven jacht de *Sonne* mede geordineert om bij u te comen, ende alsoo den tijd seer is verloopen, om in Amboijna te geraecken, sóo sult hem op 't alderspoedichste voortseijnden, met uwe brieven van des Coninck van Balij's resolutie, hoedanich die mochte wesen, hetsij om te velde te trecken ofte de saecke uijt te stellen, opdat hem den Heere Vice-Gouverneur AERT GIJSELS daernaer mach reguleeren, in 't spoedich verseijnden desselven jachten, naer eijsch van saecken, ofte die aldaer noch eenigen tijt te houden, tot bevoirderinge van sulex, als noch in Amboijna te verrichten soude wesen. Gemelte jachten hebben geordineert, om aldaer een dach naer deselve uwe advijsen te vertoeven, doch soo hem in twee uijren despecheren connen, wilt er geen drie toe gebruijcken, alsoo daer aen te veel is gelegen.

Om den Coninck van Balij niet alleen met aenbiedinge, maer oock met groote effecten de maet vol te meten ende hem te meer te animeren ende te verseeckeren van onse trouwe hulpe, soo sullen op morgen, Godt toelaetende, noch derwaerts seijnden, om voor Gricce buijten de droochte te comen, ons groote schip het *Wapen van Hoorn* met omtrent 350 lasten rijst, soo ons van Siam op gisteren alhier gebracht heeft, om die aen den Coninck bij te setten, soo hij te cort mochte comen, ofte dat hij niet genoech geprovideert waere, ende geen voorraet tot dese tocht, bij faulte van gepreadverteert te sijn, gedaen hadden. Vertrouwende dat dese leeninge soo aengenaem sal wesen, ende dat hetselve soo hooch sal estimeren, als eenige andere adsistentie die hem souden mogen toeseijnden, hoedanich die oock mochte wesen; sullende gemelte schip soo 't noodig sij, seijlen ter plaetse daer den Coninck van Balij soude meenen deselve rijst noodich te hebben, ende soo den gemelten Coninck mochte opinie hebben om heel tot Japara te comen, hetselve schip sal sich derrewaerts vervoegen ende wij, als in tijts daervan door ons jacht *Negapatam* advijs becomen, sullen dan daer noch bij voegen eenige sloepen ende jachten, die het vaerwaeter soo sullen connen besetten, dat des Mattarams vaertuijch alle verovert ofte vernielt sal mogen worden. Waardoor den Coninck van Balij sich bijnaer soude mogen verseeckeren

PERPUSTAKAAN NASIONAL

van de grootste ende spoedichste overwinninge van landen ende volckeren, die in menichte van tijden in dese Indische quartieren voorgecomen sij. Daerom stelt met alle voorsichticheijt sijne Maij^{t}. alle dese saecken wel groot voor oogen, soo se oock inderdaet excessijf groot sijn, sullende ons selffs naer desen misschien in vele jaeren soo niet connen gelegen comen, om alle ons doen daernaer soo te dirigeren als nu gedaen is; ende vertrouwen wij hier al t' saemen, dat den Coninck selffs admireren sal onse groote aenbiedinge ende effectuele hulpe, ende daerom te grooter resolutie nemen sal. Verhoopende dat den Heere der Heijrschaeren, die alles bestiert ende regeert, hetselve sal lâeten gedijen ten goeden van de Generale Comp^{e}., eere ende reputatie onses Vaderlandts, inleijdinge van de Christelijke religie in dese landen, ende besondere gerustheid, vermeerderinge ende vergrootinge van ons vermaerde Batavia. Daerom u mits desen andermael ten alderhoochste belasten ende beveelen, doch alle u verstandt ende beleijdt te gebruijcken, tot voirderinge van gemelte saecken, opdat het effect daervan volgen mach, ons het succes door het jacht *Negapatam* op 't spoedichste toeseijndende, soo meermaelen is verhaelt ende weest voorders den Almogende bevolen.

Actum in 't Casteel Batavia,
desen 11 Martij, A^{o}. 1633.

Monsieur DEUTECOM! soo het jacht *Batavia* soo onbeseijlt mochte wesen, dat dit jacht de *Sonne* UE. spoedich mochte comen te achterhaelen, soo geve u in bedencken off het niet soude wesen seer dienstich ende geraeden, dat op deselve *Son* overginckt ende met *Negapatam* te saemen u reijse vervoirderde, om te spoediger voor Balij te comen, ende den Coninck te eerder te mogen seggen, de groote hulpe soo hem sijn toevoegende, laetende *Batavia* volgen. Alsoo wij oordeelen de Comp^{e}. sonderlinge gelegen te sijn, niet alleen uwe spoedige aencomste in Balij, om den Coninck te meer tot dese groote saecke te animeren, maer opdat dese *Son* te eerder met de advijsen naer Amboijna meucht seijnden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

also de tijt om daer te comen seer is verloopende, ende noodich is, dat nevens gemelten advijsen sijnen rijstlast aldaer aanbrengen mach, soo wij vertrouwen selver wel considereren sult. Vale.

Aen den Vice-Gouverneur AERT GIJSELS,
met het jacht de *Sonne*.

Edele, Ernfeste, ende seer discrete Heere!

Tot onse jongste depeche seijnden aen UE. nevens dese 't jacht *de Sonne*, met omtrent de tachtich coijang rijst, soo als het hier op gisteren, Godt loff, van Siam aengecomen is, opdat UE. niet alleen ten overvloede rijkelijcken voor twee jaeren soudet geprovideert sijn, maer dat oock met te meerder gerustheijt sout mogen gebruijcken een goede pertie voor de Coningen ende grooten der Alfoures, alsmede voor onse Amboijnsche onderdaenen, opdat alsoo onse soo hooge gerecommandeerde aldaer te verrichtene saeck te beter gevoirdert soude mogen worden; van onse sijde daertoe bijgebracht ende gecontribueert wesende, alles dat wij oordeelen connen, dienstich ende voirderlijcken te wesen, soo wij vertrouwen UE. met groot vernoegen aenmercken sult, ende sullen van nu aen verlangende blijven te vernemen, wat aldaer groots verricht sal wesen, naedemael wij, soo bij onse vorige mede is verhaelt, onse ordre sonderlinge getracht hebben te dirigeren naer UE. goede intentie ende advijsen, waerdoor te meer blijven verhoopende, dat betrachten sult de Comp^e. sonderlinge dienst te doen, met gemelte saecken wel voort te vaeren, die naer goeden aenvanch wel uijt te voeren ende een vasten regel te maecken, tot weeringe van 't vervoeren der nagelen ende verseeckerder stant van de Generale Comp^e. ende Amboinsche quartieren, dat wij UE. grondelijcken blijvende vertrouwende.

De depechen door UE. naer Balij te doen, blijve u op 't alderhoochste

PERPUSTAKAAN NASIONAL

recommanderende, soo de advijsen van daer UE. met ons jacht *Souborch* toe te comen 't selve mochte vereijschen, opdat den Coninck gepresteert mach worden, 't geene hem soo ernstelijcken hebben laeten aenseggen ende bevolen, soo hij resolveert een grooten aentocht ende invasie op Java te doen. Hiernevens seijnden UE. andermael copie van de ordre ende instructie, onsen Commissaris JAN OOSTERWIJCK derrewaerts mede gegeven, item van onse missive aen den Coninck van Balij geschreven, vorders de naerder last, den gemelten OOSTERWIJCK met gemelten jacht *Souborch* gesonden ende de copie onser missive met gemelte jacht aen UE. gedirigeert, daer aen ons gedraegen. Ende opdat door eenich ongeval ter zee (dat Godt verhoede) niet verachtert en werde, UE. de noodige advijsen toe te laeten comen, van 't geen de Balijsche saecken sullen mogen vereijschen, daeraen ons oordeels sonderlinge sal sijn gelegen, bijaldien den Coninck een goede resolutie mochte nemen; soo hebben aen dit jacht de *Sonne* geordonneert Balij aen te doen, om, mits aldaer soo weijnich vertoevende als eenichsints sal connen geschieden, UE. des Conincks resolutie te mogen toebrengen; verhoopende dat daerdoor niet veel en sal versuijmen, ende dat door beseijltheijt de reijse noch gevoechelijcken sal connen winnen, waertoe hem ordineren de selve langs Lombock, Sumbawa, Ende, Solor ende Terra Alta sooverre te vorderen, dat in 't oversteecken om de Noordt, bij Oosten Amboijna mach comen te vervallen, opdat te seeckerder voor Hitoe ten ancker mach geraecken.

Met onse jachten, soo van dit mouson naer Amboijna sijn geseijlt, hebben wij van hier derwaerts gesonden

PIETER PIETERSZ., Ondercoopman, met den *Brack*,
item MINNE WILLEMSZ., schipper, met de *Leeuwin*,
GILLES DE GLARGES, Adsistent van den Advocaat-Fiscael Mr. ANTONIJ VAN DEN HEUVEL, met *Buijren* en
FRANS LEENAERTSZ. VALCK, schipper op *Groote Broeck*.

UE. sal versorgen dat alle deselve persoonen weder herwaerts comen, sonder te gedoogen dat aldaer in dienst blijven, of overich gehouden wor-

PERPUSTAKAAN NASIONAL REPUBLIK INDONESIA

den, alsoo des Comp^e^. dienst hetselve is vereijschende, daerom laet hieraen geen gebreecke wesen, alsoo ons daerop verlaetende blijven.

Hiermede
Edele, Erntfeste voorsieninge ende
seer discrete Heere,
weest den Almogende bevolen ende
vrundelijcken gegroet.
(get.) H. BROUWER.

Actum in 't Casteel Batavia,
Adij 11 Martij, A^o^. 1633.

INSTRUCTIE VOOR DE OPPERHOOFDEN DES SCHIPS HET WAPEN VAN HOORN, SEIJLENDE VAN BATAVIA NAER GRICEE, OM ALDAER VOOR DE ONDIEPTE TUSSCHEN MADURA ENDE JAVA, OP OMTRENDT DE SES VAEDEMEN WAETERS, BIJ WESTEN HET DOLLEMANS EIJLANDEKEN, DAT MEN AEN MADURA LEGGEN LAET, TEN ANCKER TE COMEN; ENDE TE VERWACHTEN ALLE SULCKE ORDRE, ALS HUN DOOR DEN COMMANDEUR JOCHEM ROELOFFSZ. VAN DEUTECOM SOUDE MOGEN GEORDINEERT, BELAST ENDE BEVOLEN WORDEN.

De meenichvuldige quellingen, die ons den Mataram nu eenigen langen tijt door sijne onderdaenen heeft laeten aendoen, soo te lande met eenige troupen, waermede ons het bosch geheel onveijl maeckt, ende te waeter met eenich vaertuijch, die verscheijden onser burgers hebben overrompelt, overvallen ende dootgeslaegen, heeft ons gestadich doen practiseren om denselven weder werck te geven; insonderheijt omdat wij seeckerlijck bericht werden, dat de Portugies met gesantschappen hem soecken in gedurigen oorloge tegens ons te voeden, met belofte van groote adsistentie, die van tijt tot tijd uijtstellen.

Den besten ende apparentste middel die ons tot noch toe is voorge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

comen, verstaen wij te wesen, dat den Coninck van Balij tegen denselven in een vigoureuse aentocht mochten trachten te brengen, alsoo hij is den machtichsten viandt, die den Mattaram is hebbende, soo ons tot noch toe bekent is. Den welcken gestadich op Java omtrent Baliboangh jegens hem een pertie volcks als in frontieringe te velde is houdende, ende die aen onse vrije burgeren, soo daer jaerlijcx comen handelen, over eenigen tijt heeft vrundelijcken aengeboden, dat, soo hem wilden adsisteren met eenige schepen ende jachten, om sijn leger een goede pertie rijst naer te voeren, dat een grooten ende machtigen doortocht op Java soude voornemen, om soodanige destructie over des Mattarams landen ende volckeren te doen, dat men daer van vreemde effecten soude hooren.

Den Capiteijn JOCHEM ROELOFFSZ. VAN DEUTECOM hebben over vier daegen derwaerts gesonden, om als onsen Commandeur aldaer te hebben het opperste gebieth over alle schepen, jachten ende volckeren, die daer volgens onse ordre sullen comen te verscheijnen. Op dat gemelte Coninck van Balij te beter contentement soude mogen werden gedaen, ende om ten overvloede te mogen contribueren tot dese groote saecke, alles wat daer toe bij ons soude connen bijgebracht werden, soo hebben gemelten Commandeur DEUTECOM belooft, dat wij u schip met de volle rijstlast tot voor Gricce, corts naer sijn vertreck, souden seijnden, om, soo den Coninck van Balij geen voorraet van rijst mochte hebben, deselve uwe last bij leeninge souden verstrecken, ende soodanigen obstaeckel wegnemen, waerdoor soo treffelijcke saecke merckelijcken soude connen verachtert werden. Dat ons nu (den Almachtigen hebben loff) beter te doene staet, ten aensien soo schoone pertie rijst met u schip, als mede met het *Wapen van Delft* en 't jacht de *Sonne* van Siam aengebracht is, ende wij op Batavia redelijcken voorsien sijn ende soo veele packhuijsen niet en hebben, dat u spoedich sullen connen lossen; sulex dat alhier op de reede met u volle last sout moeten wachten, sonder eenigen dienst te doen, tot dat de magasijnen, die onderhanden hebben, daertoe voltimmert soude mogen wesen.

Daeromme sult u beste doen om derwaerts te comen, ende aldaer gecomen sijnde, naer comen ende achtervolgen, alsulcke last ende ordre als

PERPUSTAKAAN NASIONAL

u door gemelten onsen Capiteijn ende Commandeur JOCHEM ROELOFFSZ. VAN DEUTECOM soude mogen gelast ende bevolen worden; hem in alles gehoorsaemende, als naer behooren, opdat den dienst van de Generale Comp^e., tot uijtvoeringe van dese overtreffelijcke saecke behoorlijcke mach gevoirdert werden. Weest voorsichtich in 't voorbij seijlen van de hoecken van Carimon ende Schaedelijcken hoeck, die groote droochte t' zeewaerts hebben, ende ook dat op Boomkens eijlandt niet compt te vervallen, daer Godt betert de *Cameel* seer onachtsaemelijcken opgesneuvelt is. De custe van Cheribon heeft mede groot vlackte, daer op verdacht sult moeten wesen, dewijl een swaer, treffelijck ende diepgaende schip, met een waerde last, voerende sijt. Van Cheribon Oostwaerts is de custe suijverder, daerom die te geruster in 't gesicht sult mogen seijlen, sonder dat becommert behoeft te wesen om in de bocht van Damack ende Japara te vervallen, alsoo de lantwint u daer wel uijt sullen brengen.

Ofte het gebeurde dat den Coninck van Balij niet van doene hadde, ende dat den Commandeur DEUTECOM u ordineerde herwaerts te keeren, soo doet alle naerstichheijt om weder spoedich hier te comen, alsoo verhoopen dan genoechsaeme gelegentheijt te sullen hebben om u te lossen, ende dan te verseijnden, daer de Comp^e. goeden dienst doen sult.

Ul. sijn voor 75 man geprovideert voor twee maenden, maeckt dat deselve strecken als naer behooren. Onderwege gelegentheijt vindende om des Mattarams subjecten ende vrunden, den Macassaren ende Portugesen, affbreuck te doen, weest daer in niet nalaetig, maer voirdert haer verderff, t' onser proffijte ende baete, naer u beste vermogen.

Actum in 't Casteel Batavia,
desen 13 Martij, A^o. 1633.

Uijt het Batavia's Dagregister.

1633 Maijus.

25 dito. Arriveert van Balij alhier ter reede het jacht *Negapatam*, mede brengende den Commandeur JAN OOSTERWIJCK, dewelcke rapporteert, dat hij op den 14^den April passato voor Baliboungh was gearri-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Gen
39
Gen.

u door gemelten onsen Capiteijn ende Commandeur JOCHEM ROELOFFSZ. VAN DEUTECOM soude mogen gelast ende bevolen worden; hem in alles gehoorsaemende, als naer behooren, opdat den dienst van de Generale Comp^e., tot uijtvoeringe van dese overtreffelijcke saecke behoorlijcke mach gevoirdert werden. Weest voorsichtich in 't voorbij seijlen van de hoecken van Carimon ende Schaedelijcken hoeck, die groote droochte t' zeewaerts hebben, ende ook dat op Boomkens eijlandt niet compt te vervallen, daer Godt betert de *Cameel* seer onachtsaemelijcken opgesneuvelt is. De custe van Cheribon heeft mede groot vlackte, daer op verdacht sult moeten wesen, dewijl een swaer, treffelijck ende diepgaende schip, met een waerde last, voerende sijt. Van Cheribon Oostwaerts is de custe suijverder, daerom die te geruster in 't gesicht sult mogen seijlen, sonder dat becommert behoeft te wesen om in de bocht van Damack ende Japara te vervallen, alsoo de lantwint u daer wel uijt sullen brengen.

Ofte het gebeurde dat den Coninck van Balij niet van doene hadde, ende dat den Commandeur DEUTECOM u ordineerde herwaerts te keeren, soo doet alle naerstichheijt om weder spoedich hier te comen, alsoo verhoopen dan genoechsaeme gelegentheijt te sullen hebben om u te lossen, ende dan te verseijnden, daer de Comp^e. goeden dienst doen sult.

Ul. sijn voor 75 man geprovideert voor twee maenden, maeckt dat deselve strecken als naer behooren. Onderwege gelegentheijt vindende om des Mattarams subjecten ende vrunden, den Macassaren ende Portugesen, affbreuck te doen, weest daer in niet nalaetig, maer voirdert haer verderff, t' onser proffijte ende baete, naer u beste vermogen.

Actum in 't Casteel Batavia,
desen 13 Martij, A^o. 1633.

Uijt het Batavia's Dagregister.

1633 Maijus.

25 dito. Arriveert van Balij alhier ter reede het jacht *Negapatam*, mede brengende den Commandeur JAN OOSTERWIJCK, dewelcke rapporteert, dat hij op den 14^den April passato voor Baliboungh was gearri-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

veert, hebbende aldaer ter reede gevonden het jacht *Bommel*, dat op den 13den Januarij van hier naar Banda vertrocken was, ende tot besettinge van dito eijlanden parthije verckens ende groff vee, volgens sijne mede gegevene ordre, geprocureert ende geembarqueert hadde, sonder dat hij van den Coninck van Baliboangh licentie heeft connen becomen omme de padij, tot voeringh van het voorschreven vee noodich, te mogen uijtvoeren, niettegenstaende deselve met sijn licentie van de inwoonders alreede opgecocht ende betaelt was, waerover gemelte jacht *Bommel* genootsaeckt is geweest, sich in plaetse van padij, met parthije pisang boomen te versien.

Dat het rijstgewas doorgaens in het landt van Baliboangh door de rotten t' eenemaele vernielt ende soodanich opgegeten was, dat aldaer noch rijst noch padij te becomen is geweest, sijnde de inwoonders van 't landt genootsaeckt, haer alleen met sago te erneren, ende oorsaecke dat alle de jonckers, die aldaer van Batavia ende andere plaetsen gearriveert waeren, sonder eenigen handel hebben moeten vertrecken ende elders haeren last soecken.

Dat den Coninck van Baliboangh, aen hem Commandeur, niet alleenlijck geen haven ofte reede verleent, maer ock tot een groot disrespect van Sijn Ed. expresselijck belast heeft, met het jacht *Tarel* van daer te vertrecken ende wederomme te loopen door de passagie die hij ingecomen was; willende ock niet gedoogen, dat den Sabandhaer d' onse eenige hulpe ofte addresse soude bethoonen, ter oorsaecke Sijn Ed. den gemelte Sabandhaer met een schenkagie vereert hadde, ende den Coninck niet gedachtich geweest was.

Dat hij Commandeur soo quaden bejegeningh in Baliboangh gerencontreert hebbende, op den 21sten April van daer vertrocken ende op den 25sten dito daeraenvolgende voor Panerouckan's-baeij ten ancker gecomen is, alwaer door toedoen van den Sabandhaer, datelijck sijne compste aldaer ende qualiteijt nae Gigil hadde geadvijseert.

Dat op den 7den Martij aen boort gecomen sijn twee gecommitteerde van den grooten Coninck van Balij, twee van GUSTA PONIDA, naeste Raeden van den Coninck, ende vier van JURE MANDAWAN, hem Commandeur begroetende, ende versoeckende uijt den naem des Coninecks dat

PERPUSTAKAAN NASIONAL

haer, naer haer landts costuijme, mochte werden vergunt copije van Sijn Ed. missive, ten eijnde den Coninck den inhoudt van dien gesien hebbende, hem in 't tracteeren van hem Commandeur ende accepteren van gemelte missive soude mogen reguleren; welcken volgende, hij Commissaris dito missive aan gemelten gecommitteerden behandicht heeft, die denselven gelesen ende gecopieert hebbende, op den 8sten dito wederomme nae Gigil vertrocken sijn, hebbende alvorens aen hem Commandeur toeseggingе gedaen, van goet tractement ende spoedige depeche van den Coninck te sullen erlangen.

Dat hij Commandeur voor Panerouckan, met verscheijden cleijne verceringen van PANNACKAN T'JOUW ende andere grooten begroet sijnde, op den 8sten Martij van daer vertrocken, ende op den 12^{den} dito daeraen volgende in de baeij van Couterawas ten ancker gecomen is, van waer de schenckagie ende missive van Sijn Ed., door expresse gecommitteerden, tot dien eijnde aen boort gecomen sijnde, op de volgende maniere aen landt gebracht ende ontfangen is.

Nae dat hij Commandeur geaccompagneert met eenige principale Orangkaijs, segge Officiers, ende 16 soldaeten, in goede ordre van boort gevaeren, ende de missive ende schenckagie met displosie van eenige stucken geschuts hadde vereert, heeft aen landt comende gereet gevonden seven carren ende verscheijden peerden, geaccompagneert met twaelff van 's Coninckx piecken, met wit haijr om den top omhangen, alwaer de schenckagie ende bagagie opgeleijt hebbende, sijn in goede ordre nae Gigil gereden. Dan omtrent ter halver wegen gecomen sijnde, wiert gerescontreert van verscheijden gequalificeerde persoonen te paerde, die hem Commandeur met sijn suite tusschen twee in, vooruijt deden rijden, tot dat door een expresse gecommitteerde des Coninckx, die hem op 's Coninckx carre te gemoet quam, gegroet ende gewellecompt wiert, als wanneer hij van sijn paert ende den voorschreven gecommitteerde van sijn carre aftradt, leijdende hem Commandeur voorts op seeckere balije, daeromtrent staende, ende hem aldaer naer landts costuijme, met dranck, fruijt ende siri-pinangh, expresselijck van den Coninck aldaer gesonden, tracteerende. In 't sitten op de balije wierden beslaegen in een ringh van wel 1000 mannen, soo pieckeniers, schiltdragers, gongslagers ende

PERPUSTAKAAN NASIONAL

verscheijden andere, die op haer maniere met ringhkragen ende geschilderde mutsen verciert waeren, bovendien was de menichte van de omstanders ontelbaer.

Op dese maniere onderwegen gewellecompt sijnde, is hij Commandeur neffens den gemelten gecommitteerde des Coninck, op Sijne Maij". carre geseten, ende soo voorts nae de stadt Gigil gereden, hebbende de helft van Sijne Maij". suite vóór ende de andere helft achter hem, tot dat in de stadt quamen, als wanneer die haer aen beijde sijden van de straeten verspreijden, ende hij Commandeur is daer tusschen door, tot voor sijn logement.... rijdende, alwaer door des Coninck gecommitteerde ingebracht, gewellecompt ende treffelijck onthaelt wierdt.

Den 15^den^ dito heeft hij Commandeur de missive en schenckagie van Sijn Ed. in het Hoff gebracht, ende met alle eerbiedicheijt gepresenteert aen PANNACKAN PATICKAN, outste soon van den Coninck ende naeste erffgenaem van het rijck. Dewelcke geaccompagneert sijnde met Sijne Maij". naeste Raeden ende andere grooten van Balij, deselve met behoorlijcke eere geacceptoert, ende tegen hem Commandeur geexcuseert heeft, dat Sijne Maij'. selfs om sijn Ed. missive te aenvaerden, sich in persoon niet en hadde gepresenteert, om dat sich selven noch seer geturbeert vont over het overlijden van twee sijner soonen, nu onlangs ontslapen, als mede over de swaere sieckte van sijn moeder, die sonder hoope van op te comen, ter doot toe cranck was. Openende PANNACKAN PATICKAN vorders met een eerbiedicheijt sijne Ed. missive, die geopent hebbende, heeft die in presentie van 's Conincks Raeden ende andere grooten van Balij, openbaerlijck gelesen ende hem Commandeur geantwoordt, dat die ter eerster gelegentheijt aen Sijne Maij'. communiceren, ende op den inhout van dien, naedere deliberatie genomen sijnde, behoorlijck souden beantwoorden.

Ten selven daege hij Commandeur, GUSTI PONIDA, naeste Raed des Conincks, gesalueert, met eene cleijne schenckagie vereert ende hem onse saecken gerecommandeert hebbende, heeft van denselven tot antwoort becomen, dat hij beducht was, dat hij Commandeur, mits de swaere sieckte van 's Conincks moeder, soo spoedige depesche niet en soude erlangen als hij wel wenschte, ende de saecke selfs vereijschte. Gemelte

PERPUSTAKAAN NASIONAL

GUSTI PONIDA heeft daegs daeraen hem Commandeur aengedient, dat 's Coninck's moeder overleden was, ende dat hij daerom geen depeche te verwachten hadde, voor ende aleer desselfs uijtvaert, met de gewoonlijcke ende behoorlijcke solemniteijten soude volbracht sijn. Dan, dat Sijne Maijesteijt evenwel van meeninge was, om hem Commandeur niet lang op te houden, ende geen disgratie aen te doen, de uijtvaert van sijn moeder binnen 7 à 8 daegen te laeten geschieden; niettegenstaende haere ordre ende costuijme medebracht, dat de lijcken van groote persoonnagien een maendt ende seven daegen boven der aerden werden bewaert.

Terwijl de uijtvaert van 's Coninck's moeder geprepareert wierdt, heeft hij Commandeur PANNACKAN T'JOUW, 's Coninck's broeder ende andere Raeden des Coninck's besocht ende met een schenckagie vereert, die alle met hem over sijne besendinge in discoursen sijnde, goede hope gaven, dat den Coninck tot den oorloch tegen den Mattaram wel soude resolveren. Oock was op den 20sten dito voor Couterawas van Batavia gearriveert het jacht *Souborch*, aldaer door ordre van den Generael aengeloopen, om aen den Gouverneur in Amboijna van des Coninck's resolutie tijdinge te brengen.

De uijtvaert van des Coninck's moeder, is op den 21sten Martij, op de naervolgende maniere volbracht.

Aen de rechter sijde van de poorte des huijses was een groot gat in de muer gebroocken, ende daer werdt het lijck uijtgedraegen, alsoo haer lijcken ofte dooden nimmermeer de rechte deure uijt draegen, om dat den duijvel (die de passagie van de rechte deure bekent is en het besijden gebroocken gat niet en weet) niet en soude ontmoeten.

Voor het lijck wierde mede op Badij's, van bamboesen toegemaeckt ende overal met bloemen behangen, in goede ordre met groote triumphe ende spel van trommen ende gommen voor uijt gedraegen, eerst de slechtste ende daerna de gequalificeerste van de slavinnen van den afgestorvene, die omme het lijck in den Hemel te convoijeeren, mede g'ordineert waeren, gecrist ende met het lijck verbrant te worden, hebbende om haren Godt op te offeren, ijder voor haer staen een bract vercken, rijst ende andere snuijsterijen. Dewelke ter bestemder plaetste gecomen, ende in haeren baek geset, als wanneer vijff manspersoonen ende twee

PERPUSTAKAAN NASIONAL

of drie vrouwen, buijten den back staende, haer alle de bloemen ende cieraet afnaemen. De gecondemneerden deden ondertusschen haere offerande, met gevouwen handen, siri ende pinangh boven haer hooft houdende; anderen hadden een levende duijff bij de poten ende schoten die in de lucht op, willende daermede te kennen geven, dat die haere sielen naer den Hemel opvoerden, andere lieten een kuijcken levendich los loopen. Dit gedaen sijnde, wierden van alle cleederen (houdende alleen een wit cleet voor haere schamelheijt) ontbloot, ende bij vier manspersoonen, aen de armen ende beenen vastgehouden, ende sonder geblint te worden, tot tweemael met een cris in de rechter sijde, tusschen de corte ribben in ende bij de schouders nederwaerts aen, naer het hart gestecken, ende lieten deselve als doen moedernaeckt, half doot, halff levendich, soetjes op de buijck nedersincken. Als doen naemen de naeste vrunden van de gecriste slaevinnen off andere daertoe gehuijrt sijnde, de doode lichaemen ende die met waeter afgewasschen ende rontsom (uitgesondert alleenlijck het hoofd) met hout bedeckt hebbende, verbranden deselve tot assche.

Als dese alsoo gecrist waeren ende nu in lichte vlammen stonden, wierdt het principaele lijck aangebracht, op de alder costelijckste ende cierlijckste Badij. Aen wedersijden wierdt van een vrouw een quita sol ende waeijer van paerts haer gedraegen; recht voor de doode reeden twee van haere paepen op een carre, hebbende een langh touw in haer handen, dat aen de Badij van het lijck vast was, waermede, soo sij meenen, de dooden naer den Hemel voerden. Schelden daerenboven met twee bellen ende maeckten daerbij een groot geluijt, met gommen, trommelen, fluijten ende ander spel. De toren, daer het lijck ingebracht wierdt, was als een piramide, elff ende meer trappen hoogh ende wierdt daarin met haer stoel ende banck (daer noch bij het leven sijnde, gewoon was in te sitten) verbrant. Ondertusschen maeckten de omstaenders en de naeste vrunden, goede cier, met eeten, drincken, trommelen ende spelen; dat continueerde alsoo tot den avont, als wanneer de grooten ende naeste vrienden nae huijs vertrocken, laetende alleenlijck de gantsche nacht bij het lijck goede wacht houden.

De gebeenten van het voorschreven lijck wierden daegs daer aen we-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

derom opgesocht ende met deselffde staetie, als uijtgedraegen was, wederom ingebracht, ter plaetse daer het lijck uitgedraegen was. Seggen dat daegelijcx, gedurende een gantsche maent ende seven daegen, met pijpen ende trommelen ende pieckeniers, in silvere ende copere, oock aerde vaeten, waeter haelen, hebbende voor haer groene taeken van boomen, een spiegel, een badij, een siridoos ende haere andere ordinaire huisraet; ende dat in den voorschreven tijt daegelijcx het gebeente daermede wasschen. Welcken tijd geëxpireert sijnde, het gebeente andermael in een costelijcke Badij gedaen wordt ende met een groote triomphe alste vooren? naer een plaetse, Labee genaempt, gedraegen werdt, alwaer hetselve tot assche verbrant, de assche in potten gedaen ende met haer voertuijgh in zee gebracht ende overboordt geworpen wordt. Soo wanneer een van 's Coninck's bloet ofte andere comen te overlijden, is in Balij van outs gebruijckelijck geweest, dat alle sijne vrouwen ende slavinnen rontom ende omtrent de dooden loopen, maeckende groot misbaer met schreijen ende weenen, al t' saemen willende met haer meester off vrouw sterven, waeruijt des anderen daegs bij den Coninck een getal derselver bij naemen ende toenaemen werdt geordineert. Wie met den overleden sullen sterven worden alle daegs des morgens vroegh, ijder op een carre sittende, met groot geluijt van trommelen ende pijpen, bij haere Goden buijten de stadt gevoert, daer deselve daegelijcx met groote devotie aenbidden, haere voeten met witte doecken bewonden sijnde, alsoo als dan geen aerde meer mogen betreden, ende dit gecontinueert van den dagh des overlijdens, tot dat verbrant werden.

De getrouwde vrouwen brengen den gestorvene eeten ende drincken, dat hem opofferen ende daegelijcx verversch werdt, soenen mede de drie à vier eerste daegen de manlijckheijt van den afgestorvene, maeckende met crijten ende kermen een groot geluijt. De vrouwen die gecrist off met den dooden sterven sullen, worden een nacht ende dach te vooren, met dansen, singen ende speelen, sonder eenige slaep, met alle melodije onderhouden; ende ommo geen imaginatie off verschrickinge van den dood te hebben, met eenige drancken halff droncken ende buijten sinnen gebracht.

Niemant van de voorschreven vrouwen ofte dienstmaegden is gehou-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

den te branden als met sijn eijgen vrije wille, dan die het refuseert, oock die daer over..., werden in een clooster geset, ende moeten aldaer.., sonder ijmant te mogen sien, haer leven eijndigen, ende die bevonden werden haer verloopen te hebben, werden niet alleenlijck geerist, maer oock voor de honden geworpen ende opgegeten.

Met de twee laetste overleden 's Conincks soonen waeren, met de een 42 ende met de ander 34, vrouwen gedood ende verbrant. Alle de vrouwen van 's Conincks bloet springen selffs in 't vuer, gelijck de principaele vrouwen van ijder 's Conincks soon onlangs gedaen heeft, alsoo deselve te waerdich achten van ijmandt aengetast off geerist te worden.

Hiertoe wordt een op- ende affgaende brugge gemaeckt, daer deselve opgaen, hebbende aen 't voorhooft een pampier gebonden, dat met de handen vasthouden ende d' eene slip van haer cleetjen tusschen haere armen, comende alsoo nae het vuer toetreden ende voelende de hitte, springen van de brugge in het vuer, ende soo ijmandt om dat te doen verschrickt wordt, wordt van haer broeder off naeste vrienden van boven nedergestoten.

Dit vuer is gemaeckt tusschen een viercante palissade, als een hel brandende, de carre door haer in hun leven gebruijckt, wordt mede met haer verbrandt, dooden oock vier haenen, twee hoenderen, twee beesten (koe), twee varckens ende een paert, die alle bij de omstanders genomen ende gegeten worden.

Met het overlijden van den grooten Coninck sterven 120, 130 à 140 vrouwen, maer geene van die wordt geerist, maer springen alle, van de minste tot de meeste, uijt haer eijgen vrije wille in 't vuer.

Om de doode ligchaemen den tijt van een maendt ende seven daegen, dat boven de aerde gehouden worden, voor putrefactie ende verrottinge te preserveren, worden geleijt in een doodkist, die onder vol gaeten geboort is, ende de vochtichheijt die het lijck van hem geeft, wordt in een becken ontfangen ende met groote ceremonie uijtgedraegen, ende weeh gesmeten. 't Lijck selffs wordt daegelijcx gesmeert met borij-borij, toegemaeckt van sout, peper, naegelen, sandelhout, caneel, wieroock, gewreven steen ende andere soete cruijden; dat soo gecontinueert wordt tot dat het ligchaem gantsch verdroocht ende niet als vel ende been aen

PERPUSTAKAAN NASIONAL

een blijfft, ende als wanneer 't lijck sal verbrant worden, wordt de borij-borij daer affgewasschen, die daer wel drie à vier vingeren dick opleijt.

De slavinne, die de vuijlicheijt van het doode ligchaem uijt draecht, is seer veracht, ende werdt het Hoff uijtgeleijt, genootsaeckt sijnde haer buijten de stadt soberlijck te erneren.

Dese uijtvaert van 's Coninecks moeder alsoo volbracht sijnde, is hij Commandeur op den 26ten Martij, ten huijse van GUSTI PONIDA ontbooden, vindende aldaer bij den anderen JURCKENTUT BABIJ, GUSTIJ BONOGA, JURE LANTINGH ende GUSTIJ PONIDA, ende heeft nae lange ende ernstige sollicitatien op Sijn Edele gepresenteerde assistentie, ten laesten dese antwoort becomen.

Dat Sijne Maijesteijt van Balij een vrundt was, soo wel van KIALJ PATIJ Mattaram als van den Hollandsche Generael, dat hem d'een ende d'ander aengenaem waeren ende, op sijn landt verschijnende, als vrunden souden getracteert worden, sonder dat hij op sijn Ed. versoeck van assistentie, soo hij dat noemde, oijt soude connen resolveren den Mattaram den oorlogh aen te doen. Ende niet tegenstaende hij Commandeur telckens repliceerde, dat Sijn Ed. van Sijne Maijesteijt geen assistentie versocht, maer presenteerde, wel wetende dat den Mattaram tijt ende gel genheijt verwachte, om Sijne Maij't. te mogen overvallen, bleven evenwel bij haer vorige uijtspraecke persisteeren, seggende sijn Ed. missive daermede beantwoort te sijn.

Nae dese becomen antwoort, versocht hij Commissaris, in Balij sijnen handel te mogen drijven, ende is hem op den 8ten April eerst geconsenteert, alderhande groff ende cleijn vee, als padij, maer geen rijst te mogen uijtvoeren, alsoo het landt van rijst niet wel versien was.

Gedurende het aenwesen van hem Commandeur in Gigil, compt tijdinge dat SINGE-SABRIJ, die door gunst ende groote schenkagien aen den Coninck ende grooten van Balij gedaen, tot Coninck in Baliboangh gestelt was, den rechten Coninck, MAES CARIAEN genaemt, voor desen op de vlucht gedreven, met vrouw, kinderen ende 't gantsche geslacht om den hals gebracht ende gemassacreert hadde, waer over de Coninck expresse gecommitteerde nae Balij gesonden heeft, om haer te informeeren, soo wegen de voorschreven massacre als andere snoode ende quade

proceduijren, bij dese SINGA-SARRIJ tegens de Nederlanders ende Chinesen van Batavia gepleecht, als mede om op het tractement ende handelingen der vreemdelingen beter ordre te stellen.

Den Commandeur den 22sten April voor PANNACKAN PATICKAN in 't Coninckx Hoff ontboden sijnde, heeft van deselve sijn afscheijt becomen, ende 's Coninckx missive als schenkagie (bestaende in 2000 strengen garen, 1200 bossen padij ende 460 stuex cleetgens) ontfangen, sonder dat hij den Coninck in persoon heeft mogen sien ofte spreecken; waerover den Commandeur sich aen de Rijexraeden, maer bijsonder aen den GUSTIJ PONIDA ten hoochsten beclaecht hebbende, geen ander antwoort becomen heeft, als dat hem selve leet was, dat hij selffs principaele Raed des Coninckx sijnde, hem in geen ses maenden gesien hadde; dat den Coninck over het afsterven van soo veel nae bloetverwanten als noch geturbeert sijnde, niemandt audientie verleende, ende daerom sulex ten beste soude duijden.

In dier voegen den Commandeur sijn affscheijt becomen hebbende, heeft hem den 24sten dito des morgens vroegh uijt Gigil nae boort van het jacht *Texel* begeven, voornemens sijnde met het geprocureerde vee ende padij naer Batavia te vertrecken. Dan op den 27sten April voor Couterawas tijdinge becomen hebbende, dat den Commandeur JOCHEM ROELOFTSZ. VAN DEUTECOM, met naerder ordre van sijne Ed. met de jachten *Batavia* ende *Negapatam* omtrent Sansit gecomen was, sonder met het jacht *Negapatam*, hoewel genoech beseijlt, niet naerder conde approcheren, heeft sich derwaerts vervoecht, ende aen dito Commandeur rapport gedaen van sijn wedervaeren. Waerover met den anderen goet gevonden haer over lant naer Couterawas ende soo voorts naer Gigil te vervoegen, ende de saecke naerder te onderstaen. Dien volgende begaeven haer op den 28sten April, met een suite van 40 persoonen ende daer onder 16 soldaeten, op de wegh; dan omtrent de vier mijlen weeghs gemarcheert hebbende, wierden omtrent seecker dorp, Daca genaempt, in een lage valleije, van een troupe volex staende gehouden, seggende dat daer niemandt vermocht te passeeren, ende willende daeromme terugge keeren, wierden mede tegen gehouden ende gedwongen te wachten, tot tijt en wijlen haeren Sabandhaer hem aldaer liet vinden. Dewelcke, nae

PERPUSTAKAAN NASIONAL

een wijle wachtens, aldaer verscheen met een parthie volex, wel 3 à 400 sterck, allen versien met spietsen ende schilden, haer aen alle canten met een onversaeghde tronie omcingelende. Met schoone woorden en cleijne vereeringen hebben de gemelte Commandeur ende Commissaris ter nauwer noot soo veel te wege gebracht, dat de voorschreven troup gewapende Baleijers met haer naer strant gemarcheert sijn. Onderwegen rescontreerde haer een grooten troup, wel van 3 à 400 buffels, ende de saecke liet hem soo aensien, dat de voorschreven Baleijers, deselve de onse op het lijff souden gejaecht hebben, ten waere haer door ernstige ende serieuse redenen hadden laeten persuaderen, dat den Coninck van Balij aen haer, sijnde gesanten van den Gouverneur-Generael van Batavia aen haeren Coninck affgesonden, dese passagie verleent hadde, om dat met de schepen voor Gigil off Couterawas niet conden opcomen, niettemin hiervan mistrouwende, hebben de onse niet eer, als omtrent ½ mijl van 't jacht, verlaeten. Den Commandeur voor Couterawas gecomen sijnde, versocht licentie om aen landt ende den Coninck mondeling te mogen spreecken; 't welck hem vergunt sijnde, is den 3^den^ Meij, met een aensienelijcke suite ende daer onder 20 musquetiers, aen landt gevaeren, ende vondt aldaer om hem naer Gigil te accompagneren, gereet staen, twee gecommitteerde van den Coninck, met parthije paerden, 30 pieckeniers ende eenige musquetiers. Tot Gigil ende in ons logement gecomen sijnde, wierdt door eenige grooten gewellecompt ende met eenige schenckagien gecongratuleert, ende van den 3^den^ tot den 6^den^ dito gewacht hebbende, om den Coninck de missive van sijn Ed. over te leveren, ende de oorsaecke van sijne compste voor te draegen, is in goede ordre in 't Hoff verscheenen, met vaste toesegginge voor den Coninck in persoon geciteert te sullen worden. Dan in 't Hoff gecomen sijnde, werdt aldaer op de groote baleije bij den anderen vergaedert, des Coninckx soon ende andere grooten van Balij, met een groote menichte volex, alwaer hem Sijn Ed. missive affgevordert ende publijckelijck gelesen is geworden; ende meenende den Coninck mondeling te spreecken, is echter genootsaeckt geweest, de voorschreven gecommitteerde voor te draegen, sulex als hem van sijn Ed. belast was; die de dreijgementen ende compste van den Mattaram weijnich achtende, den Com-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

missaris DEUTECOM met soodanig antwoort gedient hebben, als den Commandeur OOSTERWIJCK alreede becomen hadde.

Niettemin wierdt van GUSTI PONIDA endere grooten met alle courtoisije ende beleeftheijt bejegent, des Coninck's absentie op 't gevoeghelijckste excuserende, soo wanneer den Commandeur sich daerover wat beclaegende.

Den Commandeur van den 6^den^ tot den 11^den^ Meij op affscheijt gewacht hebbende, is door GUSTY PONIDA in 's Coninck's hoff ontboden ende heeft aldaer door den jongen Coninck ende Rijex Raeden seer slechtelijck sijn afscheijt becomen, die hem sonder veel redenen off propoosten te gebruijcken, 's Coninck's missive ende een schenckagie van 8 sacken rijst, twee beesten, twee varckens, twee cleetgens ende 3000 pitjens behandicht hebben, ende geinsteert sijnde, dat hem den inhout van den brief souden willen verclaeren, antwoorde niet anders, als dat alles uijt deselve souden connen verstaen.

Met dese antwoordt ende becomen affscheijt, begaven haer d'onse op den 12^den^ Meij met den gantschen ommeslagh op den wegh, om naer boort te gaen ende voorts naer Batavia te vertrecken; dan in 't passeeren van 't huijs van PANNACKAN T'JOUW wierde van deselve aengeroepen, ende op haer manière, seer treffelijck, met dranck, fruijt ende andere versnaperingh, ook met alderhande snaerenspel ende comediën onthaelt sijnde, naemen haer afscheijt ende reden in goede ordre naer strant; geaccompagneert sijnde met eenige pieckeniers van GUSTIJ PONIDA, ende sijn alsoo den 14^den^ Meij met 't jacht *Texel* nae Gigil ende soo voorts nae Batavia vertrocken, sonder onderwegen ijets considerabels gerescontreert te hebben.

Met het volgende korte berigt geven Gouv.-Generaal en Raden van Indiën van den uitslag dezer zending aan de Bewindhebberen kennis.

Extract uit den Generale Brief, A°. 1633.

Balij. Naer dat wij lange gespeculeert hadden op eenich machtich Prins, vijandt van den Mattaram, om die tegen desen te helpen ende

PERPUSTAKAAN NASIONAL

in oorlooge te voeden; soo hebben wij uijt verscheijden geruchten beginnen hoope te scheppen, dat wij den Coninck van Balij tegen den Mattaram souden connen opmaecken, alsoo wij vernaemen, dat hij op Java frontieren tegens denselven beset is houdende, te weten, Baliboangh, Blitar ende Panarucan.

Den 7^den^ Februarij passato hebben wij met het jacht *Texel* als onsen expressen Commissaris derwaerts gesonden den Ondercoopman JAN OOSTERWIJCK. T' sedert sijn in die opinie noch meer ende meer geconfirmeert geworden, door 't rapport van eenige onser burgers, soo in Balij geweest waeren, ende op vast vertrouwen, dat de saecke een goede uijtcomste ende effect sorteren soude, hebben wij op den 9^den^ Martij voorleden noch derwaerts gesonden de jachten *Batavia* ende *Negapatam*, ende met deselve als Commandeur, den Capitein JOCHEM ROELOFFSZ. VAN DEUTECOM. Met voorder last dat op sijn aencompste aldaer het jacht *Negapatam*, met den Oppercoopman JAN OOSTERWIJCK (om van sijn wedervaeren rapport te doen) naer Batavia afsenden, ende nae 't vertreck van voorschreven *Negapatam*, met de resterende jachten *Texel* ende *Batavia*, in Balij soude overblijven, soo om des Conincks optocht gedurichlijck te voirderen, alsmede om denselven bij provisie met prompte ende parate assistentie te connen dienen.

Ende ten eijnde gemelte Coninck van Balij den Mattaram op 't onvoorsienst mochte overvallen, ende den aentevangen expeditie, door gebreck van gereede victualiën, niet en souden behoeven te delaijeeren, hebben wij op den 13^den^ dito het schip *'t Wapen van Hoorn*, vollaeden met omtrent 400 lasten rijst, den voorschreven DEUTECOM naegesonden, ende geordineert onder het eijland Madura te blijven liggen, verwachtende aldaer soodanige ordre, als hem van dito DEUTECOM, uijt Balij soude mogen toegesonden worden.

Gemelte OOSTERWIJCK ende DEUTECOM, successivelijck naer den anderen in Balij gearriveert sijnde, wierden aldaer naer des lants maniere wel ontfangen, gefestoijeert ende getracteert, hebbende soodanige afscheijt ende depeche niet becomen, als wij ons alhier wel hadden geimagineert, want haer de grooten ende principalen van Balij, collegialiter vergaedert sijnde, ront uijt ende openlijck verclaerden, dat sij niet

PERPUSTAKAAN NASIONAL

en souden connen resolveren om den Mattaram den oorloch aen te doen, door dien soowel met den Mattaram, als met ons in vrede waeren, ende met den een ende met den anderen goede vruntschap ende correspondentie onderhielden. Met welck voorschreven antwoort onse gemelte gecommitteerden (alsoo in Balij niet meer en hadden te verrichten) vertrocken, ende alhier sonder ijts vruchtbaerlijcks gebesoigneert te hebben, wederomme te reede gecomen sijn, te weten:

Op den 23sten Meij, den Coopman JAN OOSTERWIJCK, met het jacht *Negapatam*.

" " 28sten " 't schip *'t Wapen van Hoorn*, met sijn volle rijstlast.

" " 31sten " den Commandeur JOCHEM ROELOFFSZ. VAN DEUTECOM, met de jachten *Texel* ende *Batavia*, medebrengende 396 varckens ende 105 beesten, in Balij aengecocht, costende als per factura ƒ 2388—7—14.

AEN DE EDELE HEEREN, BEWINTHEBBEREN DER CAMER TOT AMSTERDAM.

Genaede ende vrede in Jesu Christo!

Edele, Erentfeste, Achtbaere, Wijse ende seer voorsienige Heeren!

Nae toewenschinge des Godlicken segens over UEd. persoonen ende regieringe, dienen dese UEd. verder te verwittigen, 't hetgeen mij nae het laetste schrivens is voorgecomen.

Als ick wederom in mijnen dienst tot Batavia herstelt was, gelijck voor desen verhaelt, soo is daer (alsoo het hem liet aensien) een merckelijcke occasie voorgevallen om het Evangelium te vercondigen on-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

der de Heijdenen op Ceram, onder de Coningen van Salou, Sammet ende Jesoulou, die niet alleen wel gelegen sijn om de E. Comp^e. de handt te bieden tegen de Tarnatanen ende andere Mooren, maer selffs daertoe haere macht presenteren te verleenen ende, noch Heijdens sijnde, haer leersaem stellen om het Heijlich Evang. te ontfangen.

Dit selve is mij ende de andere Broederen des kerckenraedts door den Ed. Heer Generael BROUWER voorgehouden, Sijn Ed. wenschende datter een Bedienaer des H. Ev. waere die nieulijck uijt het vaderlandt gecomen sijnde, sijnen tijt daer proffijtelijcken mochte gaen besteden. Maer alsoo geen dusdanige bij der hant was ende soo een gewichtich werck met den eersten diende bij der hant genomen, heeft Sijn Ed. door eenige der Broederen mijne genegentheijt tot dit werck doen ondersoecken. Ick hebbe geantwoort, soo de Ed. Broederen des kerckenraedts met den Ed. Heer Generael sulcx op mij versoghten, dat ick mij soude laeten vinden in alle redelijckheijt. Daer op is het van de Ed. Broederen in haere vergaederinge mij voorgedraegen ende op mij versocht, alsoo ick alleen ongehuwelijckt onder de tegenwoordige dienaers waere ende derhalven de beste gelegentheijt tot volvoeringe van soodanich een werck hadde, dat ick mij hiertoe ter eere Godes ende veeler sielen winst wilde laeten gebruijcken. Ick hebbe dit met blijtschap aengenomen, als een occagie nae welcke trachtende in Oost-Indien gecomen ben. Dit was den Ed. Heer BROUWER, die tot verbreijding des waere Godtsdienst seer Christelijck genegen is, aengenaem, dewelcke mij seer beleeffdelijck de behulpige handt biedende in 't geen mij tot volvoeringe desces werckx nodich dachte, ben voorsien met nodich voorschrijvens, nae Amboijna vertrocken op den 1sten Maert, met last, om in 't eijlant Balij den Ed. JOHAN OOSTERWIJCK aen te spreecken ende te vernemen, ofte op hetselve eijlant tot voortplantinge des saligmaeckende geloofs goede occagie gepresenteert werde.

Wij sijn ten desen eijnde, als mede om te vernemen wat S^r. OOSTERWIJCK in 't politijcke, volgens sijne Commissie, daer verricht hadde (want den Ed. Heer Generael begeerde sulcx den Heere Gouverneur op Amboijna gebootschapt soude worden), in Balij aengegaen ende in de Coninclijcke stadt Gigil gecomen; in den corten tijt die wij daer waeren

PERPUSTAKAAN NASIONAL

hebbe ick uijt de redenen met eenige der grooten aldaer gevoert, affgenomen, dat een Godvruchtich ende geleert bedienaer des H. Ev. nae apparentie aldaer met der tijt veele lieden tot de gemeijnschap des Heere Christi soude connen worden gebracht, want de grooten seer leergierig sijn ende lust hebben soo te vraegen als te hooren, het geen onse Godsdienst aengaet. Sijn mede groote liefhebbers van de cosmographie ende andere natuerlijcke wetenschappen, die aengenaemheijt ende credit vermeerderen den geenen die bij haer converseert, waerdoor daegelijcx goede occagie soude gegeven worden om met haer van 't Godtlijcke te spreecken.

Haere verkeerde Godsdienst bestaet in plompe affgoderije, die niet bewimpelt is met subtijle Allegorijcke uijtvluchten, als der Braminen op de cust van Coromandel, maer haere papen sijn plomp ende groff in haere leeringen, soo verre dat sij niet en weten waer haeren Godt is, in den Hemel off op der aerden. Sij en gebruijcken oock geen pompeusheijt in haere Godtsdienst, die aentreckende sij; sij en hebben geen aensienlijcke tempels, beelden ofte ceremonien als die in Coromandel, maer alles is slecht ende verachtelijck bij haer; soo dat se licht van dese dwaelingen tot de gehoorsaemheijt des H. Ev., in dewelcke de Heerlijckheijt des Almachtigen Gods in J. C. sich openbaert, schijnen getrocken te connen worden.

Van Balij sijn wij voorspoedelijck, Gode danck, den 23sten April in Amboijna aen 't Casteel gecomen, naedien de wint ons verhinderde Hitoe, alsoo belast was, aen te doen. Ick en vont den Heer Gouverneur ARTUS GIJSELS niet bij huis, want in een crijgstocht op de cust van Ceram was; duerende sijne absentie hebbe ick de kercken ende schoolen omtrent het Casteel ende suijtwaerts op 't geberchte, die daer ses in 't getal sijn, besocht. Sijn Ed. den 19den Maij wederom gecomen sijnde, hebbe met hem van mijne besendinge naer Ceram beginnen te spreecken, maer vernam terstont dat onse hoope ende het Godtvruchtich voornemen des Ed. Heer Generael beswaerlijck soude connen volvoert worden. Tot dat ick, Maij 28, op de begeerte des Heer Gouverneurs bij requeste versocht hebbende de voorderinge van 't werck daer ick toe toegesonden was, volgens de Commissie des Eerw. Kercken-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

raedts ende den Ed. Heer Gouverneur-Generael, die ick den Heer Gouverneur getoont hadde, den Breeden Raed hierop beroepen is, te saemen met de Bedienaers des Goddelijcken woorts. Desen den stant der saecken overwogen hebbende, gelijck uijt het medegaende extract der resolutie can blijcken, hebben ongeraeden gevonden, dat ick voorecrst nae Ceram gesonden soude worden, maer achtede beter te wesen, dat in de Christenheijt van de Ambonsche eijlanden mij soude laeten gebruijcken, tot datter naedere bescheijt van den Ed. Heer Generael ende den Kerckenraedt tot Batavia quaeme; hetwelck ick gewilliglijck hebbe aengenomen, ende heb mij, volgens het goetvinden des Eerw. Kerckenraedts in Amboijna ende met approbatie des Heeren Gouverneur, in 't eijlant Uliasser begeven. Alwaer eerst eenige negorijen ofte dorpen gevisiteert, in deselve gepredickt, gedoopt, het huwelijck bevestigt ende de voorvallende swaerigheden affgedaen hebbende, nam mijne residentie, Julij 7, op Oulat, de importantste plaetse van de Uliassers, ende naebij de Mohametisten van Jha ende Mauw gelegen. *Alwaer ick nochtans met het Maleijs weijnich stichten can*, alsoo het volck die taele niet en verstaet; de Uliasserse taele heel van deselve verscheijde sijnde. Ick soecke nochtans de meeste stichtinge te doen die het mij mogelijck is, voege tot mijne Maleijsche predicatien de oversettinge der Christelijcken Hooftleeringe in de Uliasserse taele, waertoe den schoolmeester op Oulat met eenige andere, die in de Maleijsche en Ambonsche tael als mede in de Uliasserse cloeck sijn, gebruijcke, ick haer den rechten sinne in 't Maleijs ofte Duijts, want sij dese mede ten deele geleert hebben, verclaerende. Dit werck hoope ick dat tot groote stichtinge onder dese natie gedijen sal, ende is voereerst noodich voor de schoolen, want de jeugt de gebeden leerende in 't Maleijs, dat se niet en verstaen, sal den sin daeraff connen begrijpen, als sij deselve mede in 't Uliassers leeren.

Ick hoope haer, soo lang hier ben, een dusdanige oversetting besich te houden, hebbe hier mede, Gode danck, verworven, dat de cleijne meijskens ter schoole gesonden worden, van welcke voor desen niet en om te leeren daer verschenen is. Dusverre aengaende mijnen staet ende handelinge. Het geene betreft den staet van Amboijna ende Uliasser in 't kerckelijcke sal ick hier bijvoegen, soo veel ick hebbe connen ver-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

nemen ende mercken. In Amboijna sijn de ingeborene veel manierlijcker, meer nae de Christen seden ende Godts geboden hen voegende, in Uliasser nochthans, voornaementlijck in 't geberchte, seer rouw ende onervaeren in de Christelijcke leere, tot Heijdense ende Moorse superstitien geneegen, jae soo verre, dat professie doende Christen sijn offerhande voor een beeldt brengen, eerse ten oorlogh gaen ende haer laeten besnijden eer se trouwen, voert evenwel den naem van Christelijck draegende.

Dese sielen ende alle den geene die de Uliasserse eijlanden bewonen sijn mijn bedunckens in eene sorgelijcke staet, sij souden door de listicheijt der Mohametisten ende de groote licentie die derselver dwaelleere geeft, bij veranderinge van tijden licht tot affvallicheijt van 't Christelijck geloove connen gebracht worden; want sij en weten niet wat de leere Godts die de Christenen volgen, in heeft, bij faute van nodige onderwijsers. Dus lang is haer niet alleen spaersaemelijck, maer oock veeltijts onbequaemelijck op den dagh des Heeren een geschreven Maleijs sermoen van de schoolmeester voorgelesen, die meestendeel selff weijnig verstaet, hetgeen geschreven is, ende toehoorders heeft die het noch min dan hij begrijpen. Ick sondere uijt de gemeijnte ende bedienaers die bij het Casteel tot Amboijna is, want aldaer, gelijck mede op alle de plaetsen onder het Gouvernement resorterende, de E. HELMICHIUS, dien de Heer Gouverneur GIJSELS in allen getrouwelijck de hant bied, geassisteert van E. JOHAN HEEMSTEDE, grooten ijver, arbeijt ende vlijt emploijeert ende goede stichtinge in de gemeijnte des Heeren aen 't Casteel is doende; anders is 't overal vol grove onwetentheijt ende sonder nodige stichtinge. Die van Uliasser eeten noch menschenvlees als sij in den oorlogh sijn, verlaeten licht haer echte partuer, houden publijcke bijsitten, hoewel sij getrouwt sijn, ende veele onder haer offeren den affgoden, hetwelck alles ick arbeijt uijt te roijen. Het beste ende stichtelijckste, dat ick hier gevonden hebbe, sijn de schoolen, daer de jeugt, gelijck mij uijt ondersoeck gebleecken is, wel in onderwesen wort, tot lesen en opseggen der Maleijsche gebeden ende van het vraegboecxen Aldegondi, in 't Maleijsch; sommige connen oock taemelijck schrijven, maer het nodichste in de gemeijnte, de predicatie in de

PERPUSTAKAAN NASIONAL

lants spraecke, blijft in gebreecke, bij faute van bedienaeren die in deselve taele ervaeren sijn.

Ick geve UEd. in bedenckinge off het niet nodig sij, dese eijlanden van meer Bedienaers des Goddelijcken woorts, benevens de twee die daer nu sijn, te voorsien; ofte ten minste eenige stichtelijcke proponenten haer toe te voegen, van dewelcke mij dunckt dat wel noodsaeckelijck de eerste diende gestelt op het geberchte aen de sijde van 't Casteel, daer ses negorijen met haer schoolen sijn, de ander op het eijlandt Uliasser, daer acht negorijen met vier schoolen sijn, de derde op Nosalaut, daer ses negorijen ende drie schoolen sijn. Als dan blijven noch behalven de gemelte, acht negorijen bij ende aen de oversijde van 't Casteel, onder het opsicht der twee bedienaers over 't Casteel residerende.

Elck deser plaetsen heeft dusdanig een dienaer van doen, niet alleen op dat dickwijls in elcke plaetse Godts woort gepredickt wert, maer oock om alle ergernissen ende disordres te weren ende goede reglementen in te voeren, ende de schoolmeesters tot stichtinge ten rechten te bestieren; als mede om in 't bijsonder ingeborene tot Godtvreesentheijt op te wecken. Dit schijnt vooreerst nodig.

Hier bij diende gevoecht een collegijken, in 't welcke, onder 't opsicht van een predikant, eenige jongens uijt elcke deser eijlanden gekosen, die alreede in de Amboijnse ofte Uliasserse schoole hebben leren lesen ende schrijven, gestelt souden worden; want dese de Nederduitse taele bij den selven, nevens de fondamenten der Christelijcke religie leerende, souden met de tijt connen bequaem gemaeckt worden, om in het Amboijnsch ofte Uliassers te proponeren, cleijne gagie genietende, door welcke middel hier alle stichtinge te doen is. Met dit mijn gevoelen comt het oordeel der bedienaers van Amboijna ende de Gouverneur GIJSELS overeen. Het can oock met cleijne oncosten geschieden ende daer hangt de geheele welvaert van dit volck aen; het dient mede om een vaste ende onverbreecklijcke bandt tusschen haer ende de Nederlandsche natie te maecken, die anders seer swack ende broos is.

UEd. gelieve de schoolen in Amboijna van Maleijse Evangelien papier, pennen ende incksstoffe te voorsien, want dien aengaende hier groot gebreck is.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

Dit is Edele, Erentfeste, Achtbare, wijse ende seer voorsienige Heeren, dat ick voor dese tijt hebbe te verwittigen. De Almogende segene UEd. persoonen ende regeeringe, tot vermeerderinge des rijcx Christi ende welvaert onses vaderlandts. Vaartwel!

Geschreven in Oulat in het Eijland Ulisser den 19den Augustij, Ao. 1633.

UEd. Dienner in Christo,

(get.) JUSTUS HEURNIUS.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

AANTEEKENINGEN.

(1) De Logieboeken van Bali van 1620 tot 13 September 1621, mankeerden op het Soldijkantoor te Batavia reeds den 12 Dec. 1647.

(2) Historis. Beschr. der Reizen, XX^ste deel, blz. 112—123.

(3) Derde Deel, blz. 250.

(4) EXTRAOT UIT DE SCHRIFTELIJCKE DEDUCTIE, CONCERNERENDE DEN OMMESLAGH VAN DE NEDERL. GEOCTR. OOST-INDISCHE COMP^e. IN INDIA ENZ., GESCHREVEN IN 'T SCHIP NIEUW AMSTERDAM, DESEN 20 JUNIJ A°. 1634; ENDE TER VERGAEDERINGE VAN DE 17^ne OVERGELEVERT, DEN 17^den AUGUSTUS, DOOR HUN ED. DIENSTVAERDIGEN DIENAER PHILIP LUCASZ.

Balij. Ende aengesien (voor desen) in Balij eenigen tijd een factorie gestabileert geweest sij, is echter de plaetse van seer geringe consideratie, ende behalven dat van veele comoditeijten schaers ende beswaerlijck machtich wert, op hem selven te connen beslaen; soo is die natie daerenboven seer brutael ende perfidieux, gesaementlijck noch Heijdenen ende geveijnsde vijanden van den Mattaram; echter wel gepeupeleert, waeruit hare behoefticheden van lijnwaeten volgen moet. Doch wert dit eijlant door d'onsen weijnich besocht, sijnde eertijts van daer getrocken partije groff vee ende lijfeigene slaven.

Op verbael van eenen JEURIAEN COURTEN, burger van Batavia, dewelcke uijt Panarucan comende, dede verluijden in Balij geweest, ende al-

PERPUSTAKAAN NASIONAL

daer verstaen hadde den Coninck seer inclineerde den Mattaram te beoorloogen, ende dat tot executie van die voornemens, alreede groote preparatie gedaen waeren. Welcke geruchten ter oore van den Heer Generael BROUWER gecomen wesende, ende niet anders trachtende, als des Mattarams macht van onse grensen te diverteren, dese ongefundeerde rapporten al te faciel aangenomen ende prompt geresolveert heeft, dit groote werck te voeden, (vooreerst) in der ijl met het jacht *Texel* derwaerts gedepecheert heeft den Oppercoopman JAN OOSTERWIJCK, met speciaele last, om met den Coninck ende grooten in Balij, dien aengaende te tracteren, ende onse assistentie aen te bieden. Daerop (sonder wijder openinge van saecken te verwachten) doen volgen 't schip *'t Wapen van Hoorn*, met den Capiteijn JOCHEM ROFLOFFSZ. VAN DEUTECOM, benevens een goet getal crijgsvolck ende den treijn daertoe vereijsschende, wesende bovendien 't gemelte *Wapen van Hoorn*, met ongeveer 400 lasten rijst, tot secours van den tocht voor den Coninck van Balij gelaeden. Doch aldaer verschenen wesende, sijn soo wel den vooruijt gesonden Commissaris OOSTERWIJCK, als den volgende Commandeur DEUTECOM, verachtelijck, sonder audientie bij den Coninck te mogen vercrijgen, niet buijten perijckel ende vreese (volgens hun eijgen rapporten) van gemassacreert te worden, affgewesen; accepterende liever het bijgesonden present van den Heer Generael, als om den oorloch jegens den Mattaram te voeren. Sijnde alsoo onverrichter exploict weder in Batavia gekeert, waer uijt UEd. wel apprehenderen sullen, hoe onbedacht van dese onse eijgen Instrumenten geabuseert ende van den wegh affgeleijt sijnde, consequentelijck volgen moet, de projecten niet dan tot schaede ende disrespect van den Nederlandschen staet, succederen connen.

Wat Balij aenlangt can UEd. weijnich vóór ofte naedeel toebrengen, doch den vrede voor onsen stockregel hebbende, souden van advijs blijven, geen oorsaecke van vijantschap te geven, gedenckende de geringste oock wel hinderen connen.

Het sommier ende particulariteijten van desen Balijschen tocht sullen de curieuse Heeren in het journael van Batavia wijtloopich geextendeert vinden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL

(5)

Extr. uit den Generale Brieff,
December 1639.

Desen soomer heeft den Soesoehounang sijn leger te waeter en te lande naer Baliboangh affgesonden, ende sich geheel meester gemaeckt van de Oostcust van Java ende invasie op Balij selven gedaen; ten dien eijnde versoeckt den Coninck van Balij onse assistentie van 3 à 4 schepen, om den voorderen indrang te stutten; dat voorcerst soo aensien sullen, om ons niet t' openbaeren. De Comp^e. is aen Balij weijnich gelegen, eenelijck dat die van de Mattaram hun bij derselver incorporatie verstercken, grooter maecken ende 't Moorsdom (bittere vijanden van onsen Staet) meer ende meer accresseert. Ondertusschen vertrouwen (wij) die van Balij, vermits de inaccessible toegangen, den vijant wel afweeren sullen; onse versochte assistentie te waeter soude eenelijck dienen, om den toevoer ende provisie aftesnijden; 't selve comt ons ongelegen ende is voor als noch niet geraeden.

---

(6)

Extract uyt de resolutie,
Dingsdag XXI Febr. A^o. 1651.

Soo oock wort bij welgemelte Ed^e. ter selver vergaderinge dienstig ende noodig geacht, over sulex geresolveert, de beloofde jaerlijcxe besendinge aen den Soesoehoenang Mattaram, volgens jongst gedaene toeseginge, soo bij missive als aen desselfs gesanten, met den eersten voortgangh te laeten nemen, ende de daertoe vereijschte schenckaegie gereet te maecken; mitsgaders tot overleveringe derselve, als 't geen wijders in die legatie te verrichten sal vallen, t' emploijeren ende gebruijcken als daer toe wel bequaemst, de Oppercoopluijden RIJCKLOFF VAN GOENS ende HENRICK CRAIJER, beijde in de Maleijtse taele wel ervaren, met SAMSON INTCHE AMAT, Capiteijn der Maleijtse ingesetenen alhier, voor

desen tot die legatie mede gebruijckt. Ende om dien Coninck ende die van Balij, een eijlandt aen 't Oost eijnde van Java gelegen, noch Heijdenen ende doorgaens tegenpartie van bovengemelte Soesoehoenang, oock machtig genoech denselven te resisteren, meer ende meer in vruntschap ende fidele alliance aen den staet der Comp^e. te verbinden, die aen desselfs trouwe ende hulpe, bij veranderinge van goetwillicheijt van meergemelten Soesoehoenang, om tot afbreuck ende invasie van desselfs landt te dienen, haer al vrij wat gelegen souden laeten; werdt mede goed gevonden, eene besendinge beneffens een matige vereeringe aen denselven met den eersten, vóór ende aleer het presente mouson te verloopen compt, te doen, ende tot het overbrengen van dien, als tot geleijde van onse bijgaende missive ende onse goede affectie Sijne Maij^t. te verseeckeren, t' emploijeeren den Oppercoopman JACOB BACHARACH, voor desen aldaer geweest en met die natie bekendt.

Gedaen in 't Casteel Batavia,
datum als boven.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

